

Γ. Θ. ΒΕΡΓΩΤΗ

Πτυχ. Θεολ. και του I. S. P. C. DE PARIS

Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΣΥΜΗΝ

« Ιστορική Έκθεσις από του 1765 μέχρι σήμερα »

ΡΟΔΟΣ 1968

Γ. Θ. ΒΕΡΓΩΤΗ
Πτυχ. Θεολ. καὶ τοῦ I. S. P. C. DE PARIS

ΥΟΙΟΙ ΥΟΥ

Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΣΥΜΗΝ

«Ιστορική ἔκθεσις ἀπὸ τοῦ 1765 μέχρι σήμερον»

Τῷ
Σεβασμιωτάτῳ
Μητροπολίτῃ Ρόδου
Κυρίῳ κ. Σπυρίδωνι
δείγμα εὐγνωμοσύνης
καὶ ἀντίδωρον ἀνθ' ὧν
παρ' αὐτοῦ διὰ τὸ εὖ ζῆν
ἔτυχον.

Γ. Θ. Β.

Ρ Ο Δ Ο Σ 1968

ΗΤΩΡΤΗΣ Θ. Γ.
ΣΗΜΑΤ' ΕΠΙ Τ. Β. Τ. Ο. ΤΩΝ ΤΑΒΙΣ

ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ

- 1) Γ. Θ. Βεργωτή: Αί ανθρωπολογικαὶ ἀντιλήψεις ἐν τῇ
θείᾳ Λειτουργίᾳ τοῦ ἁγ. Ἰωάννου
τοῦ Χρυσοστόμου. Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ
τιμητικοῦ τόμου «ΠΟΝΗΜΑ ΕΥΓΝΩ-
ΜΟΝ» ἐπὶ τῇ 40ετηρίδι συγγραφι-
κῆς δράσεως καὶ 35ετηρίδι καθηγε-
σίας τοῦ Καθηγητοῦ Βασιλείου Μ.
ΒΕΛΛΑ.
- 2) Γ. Θ. Βεργωτή: Αἱ ποιμαντολογικαὶ ἔννοιαι παρὰ Κλή-
μεντι τῷ Ἀλεξανδρεῖ καὶ εἰδικῶς
κατὰ τὸ Α΄ βιβλίον τοῦ «Παιδαγω-
γός». Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ ἐπιστημονι-
κοῦ περιοδικοῦ «ΘΕΟΛΟΓΙΑ» τόμ.
ΛΗ, τεύχος Δ΄, Ἀθήναι 1967 σελ.
643 καὶ ἐξῆς.

Ἀντὶ προλόγου

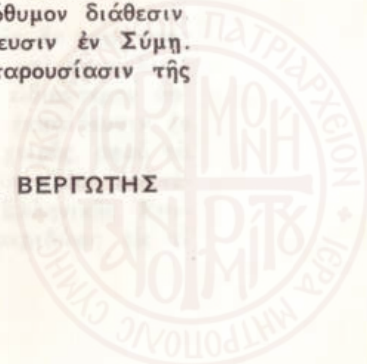
Ἡ μετὰ χεῖρας ἐργασία ἀποτελεῖ μικρὰν συμβολὴν
εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς πολιτιστικῆς ἀναπτύξεως τῆς νήσου
Σύμης. Αὕτη εἶναι καρπὸς μιᾶς προσπάθειας διὰ τὴν πα-
ρουσίαν τοῦ μεγαλείου τοῦ δωδεκανησιακοῦ παρελ-
θόντος.

Βεβαίως, ἡ ἔλλειψις πηγῶν καὶ ἡ σπανιότης τῶν βοη-
θημάτων κατέστησαν τὴν ἐργασίαν ἀτελεῆ, ἀλλ' ὅμως μορ-
φωτικῶς ἐπιβεβλημένην. Γνωρίζομεν τὰς ἀτελείας, ἀλλ'
ὑπολογίζομεν εἰς τὸν ζῆλον τῶν φιλομούσων διὰ τὴν συμ-
πλήρωσιν τῶν τυχόν κενῶν. Μὲ τὴν προσπάθειαν αὐτὴν
πιστεύομεν ὅτι, ἔτσι, ἐπράξαμεν, τοῦλάχιστον, τὸ καθῆ-
κον μας ἔναντι τοῦ παρελθόντος τῆς πολυϊστούρου, ἀλλὰ
μικρᾶς νήσου τοῦ δωδεκανησιακοῦ συμπλέγματος, ἡ
ὁποία τόσα προσέφερεν εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ τὸ γένος,
καὶ ἐλπίζομεν ὅτι, συγχρόνως, θὰ εὐρῶμεν συνεχιστάς,
ἂν μὴ ἄλλους, τοῦλάχιστον Συμαίους ἐπιστήμονας, οἱ
ὁποῖοι, εὐτυχῶς, οὐδόλως σπανίζουσι.

Εὐκαίρως εὐχαριστοῦμεν τοὺς κ.κ. Ἑρμῆν Ἀναστα-
σιάδην, Γυμνασιάρχην, Ἡλίαν Λογοθέτην, Ἰωάννην Μαυ-
ρικάκην, Γεώργιον Ζουρούδην, Ἀντώνιον Μουστάκην, Βασ.
Κωνσταντινίδην, Γ. Μοσχόδην, Κων)νον Φαρμακίδην, Ὀ-
δοντίατρον καὶ Γ. Τοπούζην διὰ τὴν πρόθυμον διάθεσιν
οὐτινοσδήποτε ἐσχετίζετο μὲ τὴν ἐκπαίδευσιν ἐν Σύμῃ.
Τοῦτο συνέτεινε, διὰ τὴν ἀρτιωτέραν παρουσίαν τῆς
παρούσης ἐργασίας.

Γ. Θ. ΒΕΡΓΩΤΗΣ

Ἐν Πανορμίτῃ τῇ 6-8-1968.

οφείλεται ὁ παρατηρούμενος ιδιαίτερος ζήλος πρὸς τὸν πολιτισμὸν καὶ τὰ γράμματα, ἀφοῦ γνωρίζει κανεὶς τὴν ναυτικὴν μανίαν τῶν Συμαίων.

Ἡ προσπάθεια αὐτὴ θὰ ἀποτελέσῃ σύνοψιν σκέψεων γύρω ἀπὸ τὸ περίπλοκον καὶ συγχρόνως ἄθικτον θέμα τῆς ἐκπαιδεύσεως ἐν Σύμῃ. Ταυτόχρονα, ἀποτελεῖ καὶ τὴν ἀπαρχὴν συγκεκροτημένης καὶ συγχρόνου ἱστορικῆς ὁλόκλητος γύρω ἀπὸ τὴν προβολὴν τῶν γραμμάτων καὶ ἐν ταύτῳ τῆς καλλιιεργείας των ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ καὶ ἱστορικοῦ δράχου τοῦ Νιρέως.

Ἡ Σύμη ἔχει παλαιοτάτην καὶ μακραίωνα ἱστορίαν. ἀρχομένην ἀπὸ τῶν μυθικῶν χρόνων καὶ συνεχιζομένην διὰ μέσου τῶν ἱστορικῶν τοιούτων.(1) Ἀφοῦ διεδραμάτισε ὠρισμένον ρόλον κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς Ἱπποτικῆς (2) καταλήσεως τῆς Ρόδου καὶ τῶν πέριξ νήσων ὑπὸ τῶν Ἰωαννιτῶν, ἐν συνεχείᾳ, ὑπέκυψε καὶ ἡ Σύμη ἀλληλοδιαδόχως εἰς τὸν μακραίωνα τουρκικὸν ζυγόν, διατηρήσασα μόνον ὠρισμένα προνόμια (3), λόγω τῆς θέσεώς της καὶ τῶν ἰδιομόρφων ἀσχολιῶν τῶν κατοίκων της. Εἰδικώτερον, ἐπὶ Τουρκοκρατίας, ἡ Σύμη, χαίρουσα ἰδιαιτέρων προνομίων καθίσταται περιοχὴ εὐημεροῦσα, οἱ δὲ κάτοικοί της ἀνέπτυξαν, σὺν τῷ χρόνῳ, ἀξιόλογον δραστηριότητα περὶ τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν ναυτιλίαν.

Ἡ συνεχῆς συσσώρευσις πλοῦτου εἰς τὴν νήσον ἐγέννησεν τὴν ἰδέαν τῆς ἰδρύσεως πνευματικῶν κέντρων καὶ ἐκπαιδευτηρίων εἰς τὴν Σύμην κατ' ἀπομίμησιν, φαίνεται,

1.— Πρὸβλ. Μαρίας Μιχαλαριᾶ - Βογιατζῆ: Ἐλάτε στὴ Σύμη, Ρόδος 1960 σελ. 29—30. Γιώργου Τοπούζη: Σύμη, Ρόδος 1950, σελ. 5—9.

2.— Πρὸβλ. Μαρίας Μιχαλαριᾶ—Βογιατζῆ: ἐθν. ἄ. σελ. 30. Γιώργου Τοπούζη: ἐθν. ἄ. σελ. 9—12. Μ. Α. Βολονάκη: Σύμη, ἐν Μ.Ε.Ε. τόμ. 22 σελ. 523 ἔξ.

3.— Γιώργου Τοπούζη: ἐθν. ἄ. σελ. 9—12 Μ. Α. Βολονάκη, ἐν Μ.Ε.Ε. τόμ. 22 σελ. 523.

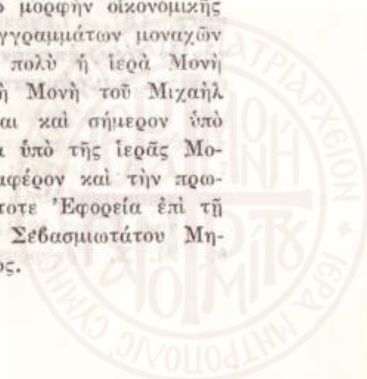
τῶν ἄλλων ὑποδούλων περιοχῶν (4) τοῦ ἑλληνικοῦ Ἔθνους, πρὸς ὄφελος τῶν ἰδίων ἀφ' ἑνὸς καὶ τοῦ ὑποδούλου ἑλληνικοῦ γένους ἀφ' ἑτέρου.

Ἔτσι, ἀπὸ τοῦ 1765 (5) παρουσιάζεται εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ μορφωτικὴν ἱστορίαν τῆς νήσου Σύμης καὶ τὴν ἐκπαιδευτικὴν της τοιαύτην ἢ τότε ἰδρυθεῖσα περίφημος Σχολὴ τῆς ἀγίας Μαρίας (6), ἡ ὁποία συντηρεῖτο ἀπὸ τὰ ἔσοδα τῆς Συμαϊκῆς Κοινότητος, τῆς ἱεράς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου Μιχαὴλ καὶ τῶν διαφόρων ἄλλων ἐνοριακῶν ἐκκλησιῶν τῆς νήσου.

4.— Σχετικὴ εἶναι ἡ περίπτωσις τῆς νήσου Πάτμου καὶ τῶν Κυδωνιῶν, καθὼς καὶ ἀλλαγῆς τῆς ὑποδουλωμένης Ἑλλάδος.

5.— Ν. Α. Φοροπούλου: Πάτμος, ἐν «Θρησκευτικῇ καὶ Ἠθικῇ Ἐγκυκλοπαίδειᾳ» τόμ. 10ος, σελ. 130. Ἦδη ἀπὸ τοῦ ἔτους 1713 ἐν Δωδεκανήσῳ ἰδρύθη καὶ ἡ Πατμιαία Σχολὴ ὑπὸ τοῦ Μακαρίου Καλογερά ἐπισήμου. Πρὸ τῆς χρονολογίας αὐτῆς ὑπῆρχεν ἐν Πάτμῳ λειτουργοῦσα Σχολὴ. Ὁ Μακάριος ὁμοῦ προσέδωκεν αἴγλην εἰς τὴν Σχολὴν τῆς Πάτμου καὶ προσήλκυσε πολλοὺς μαθητὰς λόγω τῆς μορφώσεώς του καὶ τῆς διδασκαλικῆς του μεθόδου.

6.— Μ. Σκευοφύλακος: Ὁ Πανορμίτης καὶ ἡ περιώνυμη Μονὴ του, Ἀθήναι 1965 σελ. 22. Μ. Σ. Γρηγοροπούλου: Ἡ νήσος Σύμη, Ἀθήναι 1877, σελ. 39. Μαρίας Μιχαλαριᾶ — Βογιατζῆ: ἐθν. ἄ. σελ. 24. Διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς ἐκπαιδεύσεως εἰς τὴν Σύμην ὀφείλει νὰ σημειωθῇ ὅτι ἡ «Ἐκκλησία» πολλὰ προσέφερεν διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς νήσου καὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως ἐν γένει εἴτε ὑπὸ μορφὴν οικονομικῆς βοηθείας εἴτε ὑπὸ μορφὴν προσφορᾶς ἐγγραμμάτων μοναχῶν καὶ διδασκάλων. Εἰς τοῦτο συνέβαλεν πολὺ ἡ ἱερά Μονὴ Πανορμίτου καὶ ἡ ἱερά Σταυροπηγιακὴ Μονὴ τοῦ Μιχαὴλ Ροικωνιώτου. Τὸ αὐτὸ ἔργο ἐπιτελεῖται καὶ σήμερον ὑπὸ τῶν ὡς ἄνω ἱερῶν Μονῶν καὶ ἰδιαίτερα ὑπὸ τῆς ἱεράς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου χάρις εἰς τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὴν πρωτοδοσιαν τὴν ὁποίαν ἀνέπτυξεν ἡ ἐκάστοτε Ἐφορεῖα ἐπὶ τῇ βάσει τῆς κατευθυντηρίου προῆς τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Ρόδου Κυρίου κ. Σπυρίδωνος.

Ὡς κτήτωρ καὶ ἰδρυτὴς τῆς Σχολῆς τῆς ἀγίας Μαρίνας φέρεται ὁ ἐκ Σύμης Σύγγελος Γιωργαρῆς, τοποτηρητὴς τῆς Σταυροπηγιακῆς Μονῆς τοῦ Ρουκουνιώτου. Πλήν, ὅμως, μὴ ὑπαρχόντων περὶ τὸ θέμα καὶ τὴν ἐν λόγῳ ἐποχὴν ἐπαρκῶν στοιχείων, ἡ χρονολογικὴ τοποθέτησις τῆς ἰδρύσεως τῆς Σχολῆς καθίσταται ἀδύνατος ὡς καὶ ἡ ἱστορικὴ δρᾶσις τοῦ ἐν λόγῳ προσώπου, διότι διὰ τὴν ὑπὸ συζήτησιν Σχολὴν οὔτε κώδιξ ὑπάρχει οὔτε κἂν σχετικὰ ἔγγραφα. Ὁ Μ. Σκευοφύλαξ ὑποστηρίζει ὅτι ὁ Γιωργαρῆς ὑπῆρξεν ὁ κτήτωρ καὶ ὁ ἰδρυτὴς τῆς Σχολῆς τῆς ἀγίας Μαρίνας. Ὁ Γ. Ἀσκητῆς (7), ὅμως, ὁ ὁποῖος ἐπὶ τῇ βάσει διαφόρων, ὡς λέγει, πηγῶν προσεπάθησε νὰ σχηματίσῃ χρονολογικὸν πίνακα τῶν Ἡγουμένων τῆς ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Ρουκουνιώτου ἀναφέρει ὡς Ἡγούμενον τὴν ἰδίαν ἐποχὴν τὸν Νεόφυτον Χωματᾶν (1738 - 1780 - α'). Τοῦτο ἐγείρει ἀμφιβολίας καὶ ἐπιφυλακτικότητα ὡς πρὸς τὴν υἰοθέτησιν τῆς γνώμης τοῦ Μ. Σκευοφύλακος.

Πιθανώτερον φαίνεται ὅτι ἡ Σχολὴ τῆς ἀγίας Μαρίνας ἰδρῦθη ὑπὸ τίνος ἱερομονάχου μονάζοντος εἰς τὴν ἱερὰν Μονὴν τοῦ Ταξιάρχου - Ρουκουνιώτου. Ὑπὲρ τῆς ἀπόψεως ταύτης συνηγορεῖ καὶ τὸ γεγονός ὅτι ὁ Μ. Σ. Γρηγορόπουλος, ὁ ὁποῖος πρῶτος ἠσχολήθη μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς Σύμης, ἀγνοεῖ τελείως τὸ θέμα τῆς ἰδρύσεως τῆς Σχολῆς καὶ, ἐπίσης, δὲν ἀσχολεῖται διόλου μὲ τὸ ἐν λόγῳ πρόσωπον ὡς κτήτωρ αὐτῆς. Ἡ μόνη πληροφορία, τὴν ὁποίαν ἀφήκε ὁ Μ. Σ. Γρηγορόπουλος περὶ τῆς Σχολῆς, εἶναι ὅτι ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του «τὰ ἐρείπια δείκνυνται εἰσέτι κατὰ τὴν θέσιν ἀγία Μαρίνα ἔξω τῆς πόλεως νοτιοανατολικῶς». (8). Γεγονὸς ἀναμφισβήτητος τυγχάνει ὅτι κατὰ τὴν ἐν λόγῳ ἐποχὴν, ἦτοι περὶ τὸ ἔτος 1780 δηλ., ὑπῆρχον ἀρκετοὶ ἐγγράμματοι εἰς τὴν νῆσον Σύμην. Ὁ Μ. Σ. Γρη-

7.— Γ. Α. Ἀσκητῆ: Ἡ ἐν Σύμῃ ἱερὰ Σταυροπηγιακὴ καὶ Πατριαρχικὴ Μονὴ τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαὴλ τοῦ Ρουκουνιώτου, Ρόδος 1961, σελ. 21.

8.— Μ. Σ. Γρηγοροπούλου: ἐνθ. ἀ. σελ. 39.

γορόπουλος ἀναβιδάζει τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀγραμμάτων εἰς τὸ ποσοῦν τῶν 20%. (9)

Ἰδιαζόντως πληροφορικὸν τυγχάνει τὸ γεγονός ὅτι, ἤδη τὴν ἐποχὴν αὐτὴν, πολλὰ παιδιὰ εὐπόρων Συμαίων «προεκπαιδευμένοι εἰς τὰ σχολεῖα τῆς πατρίδος των, διέρχονται ὕστερον καὶ ἐν Ἑλλάδι ὀλόκληρον τὴν σειρὰν τῶν ἐγκυκλίων μαθημάτων καὶ ἐπιστημῶν, εἰς δὲ τὰ λύκεια καὶ πανεπιστήμια τῆς Εὐρώπης μεταβαίνοντες, γίνονται ξένων γλωσσῶν κάτοχοι, καὶ εἰς τὰς ἐπιστήμας εὐδοκίμοῦσι» (10).

Κατὰ ταῦτα, ἐν Σύμῃ, κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν παρατηρεῖται τὸ ἐξῆς ἰδιαζόν χαρακτηριστικὸν φαινόμενον: 1) ὅτι ἡ παιδεία δὲν ὀλοκληρῶνεται εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Σύμης, ἀλλὰ μόνον μέχρις ἐνὸς ὠρισμένου σημείου εἶναι μόνον ἐφικτή, 2) ὅτι περὶ τὴν παιδείαν ἐνδιαφέρονται καὶ ἀσχολοῦνται περισσότερο οἱ εὐποροὶ Συμαῖοι, 3) ὅτι οἱ ἐπιθυμοῦντες νὰ λάβουν ὀλοκληρωμένην μόρφωσιν ὀφείλουν νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν Σύμην μετὰ ἀπὸ ἑνα ὠρισμένου κύκλου σπουδῶν διὰ νὰ συνεχίσουν τοῦτον ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, 4) ὅτι κατὰ συνήθειαν συνεχίζουν τὰς σπουδὰς των οἱ Συμαῖοι εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ οὐχὶ εἰς τὰς Ἑλληνικὰς Σχολὰς τῆς Μ. Ἀσίας τούλάχιστον, 5) ὅτι οἱ ἀποδημοῦντες Συμαῖοι σπουδασταὶ, παράλληλα μὲ τὰς σπουδὰς των, ἐπιδίδονται καὶ εἰς τὴν μάθησιν ξένων γλωσσῶν καὶ 6) ὅτι εὐδοκίμοῦν ὡς ἐπιστήμονες. Αἱ πληροφορίες αὐταί, τὰς ὁποίας παρέχει ὁ Μ. Σ. Γρηγορόπουλος, εἶναι βασικαὶ καὶ πολὺ διαφωτιστικαὶ διὰ τὴν κατανόησιν τοῦ Συμαϊκοῦ περιβάλλοντος καὶ διὰ τὴν πνευματικὴν κατάστασιν τῶν χρόνων ἐκείνων ἐν Σύμῃ.

Κατὰ τὴν ἐν λόγῳ ἐποχὴν ὑπάρχουν ἤδη ἐπιστήμονες φήμης ἐν Σύμῃ ὡς οἱ ἱατροὶ Ι. Μιλιωράτης καὶ ὁ Κ. Κατσαράς τῶν ὁποίων ὁ θάνατος ὑπολογίζεται περὶ τὸ ἔτος 1875. Ἐπίσης, ὁ Μ. Σ. Γρηγορόπουλος ἀναφέρει τὸν ἱατρὸν Ν. Κλαδάκη, τὸν καθηγητὴν Α. Οἰκονόμου, ὁ ὁποῖος;

9.— Μ. Σ. Γρηγοροπούλου: ἐνθ. ἀ. σελ. 38.

10.— Μ. Σ. Γρηγοροπούλου: ἐνθ. ἀ. σελ. 38.

μάλιστα χαρακτηρίζεται ως «παντός ἐπαίνου ἄξιος». Μάλιστα, ὁ Α. Οἰκονόμου διετέλεσε καθηγητὴς ἐν τῷ Γυμνασίῳ τοῦ Πύργου Ἡλείας ἀρχικῶς καὶ ἔπειτα, διαπρέφας καὶ ὡς ἀρχαιολόγος, ἐστάλη, ἐν συνεχείᾳ, ὡς ὑπότροφος τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, κατόπιν διαγωνισμού, εἰς Γερμανίαν δι' εὐρυτέρας καὶ συμπληρωματικὰς σπουδὰς.

Προσέτι, οἱ Συμαῖοι, φαίνεται, ὅτι ἔχαιρον ἰδιαίτερας μεταχειρήσεως εἰς τὰ ἐν Ἑλλάδι Σχολεῖα ὅπου ἐφοίτων, διότι, καθὼς πληροφορούμεθα, «ἡ Σύμη ἔπεμπε κατ' ἔτος εἰς τὰ ἐν Ἑλλάδι Σχολεῖα ἰκανὸν ἀριθμὸν μαθητῶν, ἐφέτος ὅμως (ἐννοεῖται τὸ ἔτος 1877) διὰ τοὺς γνωστούς ἤδη γενομένους λόγους τῆς φορολογίας εὐάριθμοὶ τινες μόνον προσῆλθον ὡς σπουδασταί». (11)

ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΙ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΜΑΡΙΝΑΣ

Ἡ Σχολὴ τῆς ἁγίας Μαρίας ἀπετέλεσε τὴν πρώτην φροντίδα τῶν Συμαίων. Οἱ ἴδιοι ἐφρόντιζον πάντοτε διὰ τὴν ποιότητα τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ τῆς Σχολῆς. Διὰ τοῦτο διαρκῶς ἐφρόντιζον διὰ τὴν ἀρτιωτέραν ἐπ' ἀνδρωσιν τῆς ἐν λόγῳ Σχολῆς διὰ μετακλήσεως ἐν πολλοῖς ἐξεχουσῶν προσωπικοτήτων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης διὰ νὰ διδάξουν ἐν Σύμῃ. Βεβαίως, ὅλον τὸ προσωπικὸν τῆς Σχολῆς δὲν ἦτο ἀμιγῆς καὶ ἰσότιμον. Πάντως ἡ φροντίς καὶ ἡ περὶ τὴν παιδείαν μέριμνα τῶν Συμαίων συνεπλήρωνε τὰ κενά.

Μεταξὺ τῶν Συμαίων, οἱ ὅποιοι διέπρεψαν ὡς διδάσκαλοι, συγκαταλέγονται καὶ πολλοὶ ξένοι, οἱ ὅποιοι μετεκλήθησαν διὰ νὰ προσφέρουν τὰς ὑπηρεσίας των καὶ νὰ λαμπρύνουν συγχρόνως τὴν Σχολὴν ὥστε, αὕτη, νὰ διατηρῇ τὸ ὑψηλὸν ἐπίπεδον, τὴν αἴγλην καὶ τὴν φήμην, τὴν ὅποιαν ἀπέκτησε, χάρις εἰς τὸ ἐνδιαφέρον τῶν φιλομούσων Συμαίων.

Ὄνομαστοὶ διδάσκαλοι διδάξαντες ἐν τῇ Σχολῇ τῆς ἁγίας Μαρίας ἀναφέρονται μεταξὺ ἄλλων καὶ οἱ ἑξῆς:

11.— Μ. Σ. Γρηγοροπούλου: ἐνθ. ἀ. σελ. 39, ἐν ὑποσημείωσει.

1) ὁ Γεράσιμος, ἱερομόναχος (12) ἐκ Κερκύρας, ὁ ὅποιος διετέλεσε Σχολάρχης ἐν τῇ Σχολῇ τῆς ἁγίας Μαρίας, 2) ὁ Νεόφυτος Φασουλάρης, ἐκ Σύμης, ὁ ὅποιος μετεκλήθη ἐκ Κυδωνίων, ὅπου ἐδίδασκεν, διὰ νὰ ἀναλάβῃ τὴν Σχολαρχίαν τῆς Σχολῆς. Ἐπὶ τῆς Σχολαρχίας τῶν δύο ἀναφερθέντων Σχολαρχῶν τῆς Σχολῆς τῆς ἁγίας Μαρίας, φαίνεται ὅτι ἡ Σχολὴ ἤρθη εἰς ὑψηλὰ ἐπίπεδα φήμης, ὡς τουλάχιστον ἐξάγεται ἀπὸ τὴν ποιότητα καὶ τὴν δράσιν τῶν ἐν τῇ Σχολῇ σπουδασάντων μαθητῶν. Ἔτσι, πληροφορούμεθα ὅτι ἐν τῇ Σχολῇ ἐμαθήτευσαν «ἄνδρες διακριθέντες ὕστερον ἐπὶ σοφίᾳ καὶ ἀρετῇ» ὡς ὁ Κ. Βαρβαλάχος, ὁ λεξικογράφος Ἄνθιμος Γαζῆς, (13) ὁ Νεόφυτος Βάμβας (14) καὶ ὁ Θεόφιλος Καίρης (15). Ἐπίσης, ἐμαθήτευσαν οἱ ἐκ Σύμης: 1) Βενέδικτος, ὁ ὅποιος κατόπιν διετέλεσε Σχολάρχης Σπετσῶν καὶ Πόρου ἐπὶ Κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος Ἰωάν. Καποδίστρια, 2) οἱ ἀδελφοὶ Ἰωάννης (16) καὶ Μιχαὴλ Φωτιάδης, 3) ὁ Γερμανὸς καὶ Μαρα-

12.— Ἡ Σχολὴ τῆς ἁγίας Μαρίας, φαίνεται, ὅτι διοικεῖται κατὰ τὸ μᾶλλον ἀπὸ ἱερομένους ἐνὸς τὸ διδακτικὸν αὐτῆς προσωπικὸν εἶναι καὶ λαϊκὰ μέλη. Καὶ κατὰ τοῦτο ἡ συμβολὴ τῆς Ἐκκλησίας συνετέλεσεν εἰς τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τῆς νήσου Σύμης.

13.— Μ. Σ. Γρηγοροπούλου: ἐνθ. ἀ. σελ. 39. Μαρίας Μιχαλαριᾶ — Βογιατζῆ: ἐνθ. ἀ. σελ. 24.

14.— Μ. Σ. Γρηγοροπούλου: ἐθν. ἀ. σελ. 40. Ἐνθα παρέρχεται ἡ πληροφορία ὅτι ἡ Σχολὴ τῆς ἁγίας Μαρίας, ἐπὶ ἰκανὸν χρόνον ἐφιλοξένησε τὸν ἀείμνηστον Νεόφυτον Βάμβαν, τὸν ἐνδοξον ἐξεῖνον τῆς νέας Ἑλλάδος φιλόσοφον καὶ φαιενὸν τοῦ θεοῦ λόγου φωστῆρα.

15.— Μ. Σκενοφύλακος: ἐθν. ἀ. σελ. 22.

16.— Ὁ Ἰωάννης Φωτιάδης ἐδίδασκεν δις ἐν τῇ Σχολῇ τῆς ἁγίας Μαρίας: α) μέχρι τοῦ ἔτους 1806 καὶ β) ἀπὸ τοῦ ἔτους 1834—1839 ὁπότε ἀνέλαβεν τὴν ἐπιστασίαν καὶ διαχείρισιν τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Πανοσμίου λαϊκῶς ὄν. Ἀπὸ δὲ τοῦ ἔτους 1843 ἐσυνέχισεν τὸ ἔργον του εἰς Πανομίτην, ὡς Πρεσβύτερος, μέχρι τοῦ θανάτου του.

βέλγιας ὁ ἰατρὸς (17), 4) ὁ Νίκανδρος, ὁ Προκόπιος, ὁ Μαρκωνῆς, ὁ Χατζηαγαπητός, ὁ Καλαφατάς, ὁ Κλαδακίος, ὁ Ἀγγελίδης κ. ἄ. (18).

Ἡ πρώτη Σχολὴ τῆς ἁγίας Μαρίας παρουσιάζεται ἐφάμιλλος τῶν Σχολῶν, α) τῶν Κυθωνίων (19) καὶ β) τῆς Πατμιάδος (20). Ἡ Σχολὴ τῆς ἁγίας Μαρίας ἔκλεισε κα-

17.— Μ. Σ. Γρηγοροπούλου: ἐνθ. ἄ. σελ. 39.

18.— Μ. Σκευοφύλακος: ἐνθ. ἄν. σελ. 22.

19.— Α. Π. Μέλλου — Ν. Φωτεινοῦ: Κυθωνία, ἐν Μ.Ε.Ε. τόμ.

15, σελ. 333—334. Γ.Α. Μολυβιάτη: Κυθωνία, ἐν Ν.Ε.Λ.

«Ἡλίου», τόμ. 11, σελ. 662. Ἡ Σχολὴ τῶν Κυθωνίων φέρε-

ται ἰδρυθῆσα περὶ τὸ 1775 ὑπὸ τινος Ἰωάννου Δημητρακέ-

λη, κληρικοῦ. Ἡ Ἀκαδημία, ὅμως, τῶν Κυθωνίων ἰδρύθη

ἄργότερον λόγῳ αὐξήσεως τῶν μαθητῶν, οἱ ὅποιοι ἐπαισιώ-

νον τὴν πρώτην σχολὴν αὐτῆς. Πρῶτος διευθυντὴς τῆς

Ἀκαδημίας θεωρεῖται ὁ μοναχὸς Γρηγόριος Σαράφης μὲ

ὑποδιευθυντὴν τὸν Βενιαμὶν τὸν Λέσβιον περὶ τὸ ἔτος 1803.

Εἰς τὴν Ἀκαδημίαν ἐδιδάσκοντο φυσικὰ, μαθηματικὰ, θεο-

λογία, φιλολογία καὶ φιλοσοφία. Διδάσκαλοι τῆς Ἀκαδη-

μίας ἀναφέρονται: ὁ Θεόφιλος Καίρης, ὁ Νεόφυτος Σημαῖος,

ὁ Φραγκίσκος, ὁ Εὐστράτιος Πετρίδης κ.λ.π. Ἀπόφοιτοι

τῆς Σχολῆς ἀναφέρονται ὁ Σαμουὴλ Κύπριος, ὁ Γρηγόριος

Ροῖδης, ὁ Θεόκλητος Φαρμακίδης, ὁ Γρηγόριος Γεννάδιος,

ὁ Παναγῆς Ρόδιος, ὁ Τυτάλδος κ.ἄ.

20.— Ν. Α. Φοροπούλου: ἐνθ. ἄ. σελ. 130 καὶ ἐξ. Τὸ ἔτος 1769 ἡ

Πατμιάς Σχολὴ μεταρρυθμίσθη διὰ Πατριαρχικοῦ σιγι-

λίου τοῦ Θεοδοσίου τοῦ Β' καὶ ἐκλήθη «Κοινὴ Σχολὴ τοῦ

Γένους». Ἀναμορφωτὴς τῆς Πατμιάδος Σχολῆς ἀναφέρε-

ται ὁ Δανιὴλ Κεραμεὺς, ἐκ Πάτμου, ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ

ὁποίου ἡ Πατμιάς συγκεντρώνει πλέον τῶν ἑκατῶν (100)

μαθητῶν. Ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῆς Πατμιάδος Σχολῆς καὶ

τῆς Σχολῆς τῆς ἁγίας Μαρίας συνίσταται εἰς τοῦτο: ὅτι ἡ

Πατμιάς εἶναι γέννημα τῆς ἱερᾶς Μονῆς τοῦ οἰοῦν Χριστο-

δοῦλου, καὶ βασικῶς αὐτῆς σκοπὸς εἶναι ἡ μόρφωσις, ὡς ἐπὶ

τὸ πλεῖστον, κληρικῶν διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς Ἐκκλησίας καὶ

τοῦ ἔθνους, ἐνῶ ἡ Σχολὴ τῆς ἁγίας Μαρίας ἐκαλλιέργει

τὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐλληνικῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 ὑπὸ τῶν Τούρκων, διότι, ὡς παραδίδεται, ἐπροδόθη ἡ ἐθνικὴ αὐτῆς ἀποστολὴ (21).

Αὐτονόητον τυγχάνει ὅτι ἡ Σχολὴ τῆς ἁγίας Μαρίας ἐκτὸς τοῦ πολιτιστικοῦ ἔργου τὸ ὁποῖον ἐπετέλει, παράλληλα ἤσκει καὶ ἐθνικὴν ἀγωγὴν ἐνῶ συγχρόνως ἠτοίμαζεν ἄνδρας ἱκανοὺς διὰ νὰ ἀποδυθῶν εἰς τὸν ἐθνικὸν ἀγῶνα τῆς παλιγγενεσίας τοῦ ἔθνους. Ὁ Συμαῖος Νίκανδρος ὁ Φιλάδελφος, (22) διδάξας ἐν τῇ Σχολῇ τῆς ἁγίας Μαρίας, διετέλεσε σύνδεσμος τοῦ Ἰσπραβνικοῦ Θέμελι καὶ συγχρόνως κατήχη ἐν τῇ Σχολῇ τοὺς φιλικούς τῶν Νοτίων Σποράδων. Δι' ὀλίγων, ἡ Σχολὴ τῆς ἁγίας Μαρίας διετέλεσε κέντρον τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας κατὰ τοὺς ἐπαναστατικούς χρόνους καὶ οἱ διδάσκαλοι αὐτῆς ἐμψυχωταὶ τῆς ιδέας διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ ὑποδούλου ἐλληνικοῦ γένους.

Ἡ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΤΗΣ ΑΓ. ΜΑΡΙΝΑΣ

Ἡ Σχολὴ τῆς ἁγίας Μαρίας ἐδημιούργησεν τὰς προϋποθέσεις διὰ τὴν συγκρότησιν βιβλιοθήκης ὥστε, δι' αὐτῆς, νὰ ἐξυπηρετοῦνται αἱ ἀνάγκαι τῶν διδασκάλων ἅφ' ἑνὸς καὶ τῶν διδασκομένων ἅφ' ἑτέρου ἐν αὐτῇ. Παραδίδεται

τὴν παιδείαν τῶν Σημαίων καὶ εἶχεν ὡς σκοπὸν τὴν μόρφωσιν ἐπιστημόνων καὶ πνευματικῶν ἀνδρῶν. (Πρὸβλ. Ἀρχ. Παύλου Νικηταρά: ἡ Μονὴ τῆς Πάτμου, ἐν «Ἐπιτηρίδι» Πατμιάδος Ἐκκλησιαστικῆς Σχολῆς, Ἀθήναι 1957, σελ. 80. Ν. Α. Φοροπούλου: ἐνθ. ἄ. σελ. 133—134.

21.— Μ. Σκευοφύλακος: ἐνθ. ἄν. σελ. 23.

22.— Μανουὴλ Ἰω. Γεδεών: Ἀπομνημονεῦματα χρονολογίου, Ἀθήναι 1932, σελ. 116—117. Ὁ Νίκανδρος οὗτος ἔγινεν κληρικὸς καὶ ἐν ἀρχῇ ἔλαβεν τὴν Ἠγουμενίαν τῆς ἱερᾶς Μονῆς τῆς Παναγίας τῆς Τσαμπίκας ἐν Ρόδῳ καὶ τὸ ἔτος 1866—1872 διετέλεσεν Ἠγούμενος τῆς ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου. Ἐπίσης διετέλεσεν μαθητὴς τοῦ Θεοφίλου Καίρη, πιθανῶς, ἐν τῇ Σχολῇ τῶν Κυθωνίων.

ὅτι ἡ βιβλιοθήκη τῆς Σχολῆς ἦτο ἀξιόλογος. Δυστυχῶς, ὅμως, αὕτη κατεστράφη. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μ. Σ. Γρηγοροπούλου ἤδη ἠγνοεῖτο ὁ τρόπος τῆς καταστροφῆς τῆς καὶ ἡ μόνη πληροφορία, τὴν ὁποίαν κατέχομεν εἶναι ὅτι κατὰ τὴν ὑπ' ὄψιν ἐποχὴν ὑπάρχει ἀκόμη ὑπόλειμμα βιβλιοθήκης τὸ ὁποῖον «ὀλίγους μόνον τόμους» (23) ἀριθμεῖ. Ἡ βιβλιοθήκη αὕτη περιεῖχε «ἰκανὰ βοηθήματα διὰ τοὺς διδάσκοντας καὶ διδασκομένους... τῆς Σχολῆς καταρτισθεῖσα ἀπὸ τοὺς Συμαίους Σιναΐτας Γεώργιον Μακροτέδιον καὶ τὸν Πρωτοσύγγελον Παπα-Γρηγόριον Κατσαρῶν, πλουτισθεῖσα μὲ τὴν πάροδον τῶν ἐτῶν διὰ συνδρομῶν τῆς Κοινότητος, τῶν ἱερῶν Ναῶν τῆς πόλεως καὶ τῶν λογίων τῆς νήσου, καθ' ὅτι τὰ βιβλία ἐν τοῖς χρόνοις ἐκείνοις ἐτιμῶντο πολλοῦ».

Ἡ βιβλιοθήκη αὕτη «ἐστεγάζετο εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς Διευθύνσεως τῆς Σχολῆς καὶ εἰς τέσσαρα ὑπερμεγέθη ἑρμάρια ἕκαστον τῶν ὁποίων ἔφερε εἰς τὴν μετώπην τὸ ἐπίγραμμα «Δευρ' ἄνερ, κτεῖναι ὅσαι φαεῖναι χειρόγραφοι βίβλοι... Ἐπίσης εἰς μίαν σεντουῦκαν ἐφυλάσσοντο χειρόγραφα καὶ διάφορα ἄλλα ἔγγραφα, πάπυροι καὶ περγαμηναὶ, τὰ ὁποῖα ἀπετέλουν ἀντικείμενον μελέτης τῶν καθηγητῶν καὶ μαθητῶν τῆς Σχολῆς». (24).

23.— Μ. Σ. Γρηγοροπούλου: ἐνθ. ἀν. σελ. 40. Οἱ διατηρηθέντες μέχρι σήμερον τόμοι τῆς Σχολῆς τῆς ἁγίας Μαρίας φυλάσσονται εἰς τὸ ἀναγνωστήριον ἢ «Αἴγλη». Παράλληλα, διαφυλάσσονται καὶ τετράδια τῶν μαθητῶν τῆς ἐν λόγῳ Σχολῆς διὰ τῶν ὁποίων πληροφοροῦμεθα τὸν τρόπον τῆς μελέτης καὶ τῆς διδασκομένης ὕλης ἐν τῇ Σχολῇ ὡς καὶ περὶ τῆς μορφώσεως τῶν μαθητῶν τῶν χρόνων ἐκείνων. Τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν σχετικῶν περὶ τὰ τετράδια αὐτὰ φροντίζει νῦν φέρει εἰς πέρας καὶ εἰς τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος ὁ τέως Γεν. Ἐπιθεωρητῆς καὶ μέλος τοῦ Παιδαγωγικοῦ Ἰνστιτούτου κ. Α. Σ. Καρανικόλας.

24.— Μ. Σκευοφύλακος: Ἡ ἐκπαίδευσις ἐν Σύμῃ, ἐν «Συμαϊκὰ Νέα», ἔτος Α', ἀριθ. φύλλου 8, 1-11-1966, σελ. 4.

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ ΕΝ ΣΥΜΗ

Ἡ Σύμη ἐπὶ Τουρκοκρατίας ὑπήγετο ἐκκλησιαστικῶς εἰς τὴν Μητρόπολιν τῆς Ρόδου ὅπως καὶ σήμερον. Ἐπομένως, κατὰ τοὺς ἐν λόγῳ χρόνους ἐκκλησιαστικῶς διηθύνετο ἀπὸ τὸν Μητροπολίτην Ρόδου. Παρὰ ταῦτα, ὅμως, χάρις εἰς τὰ ὑπὸ τῆς Τουρκίας παρασχεθέντα ἐν Σύμῃ προνόμια, ἡ Σύμη ἀναλαμβάνει τρόπον τινὰ πρωτοβουλίαν περὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ καὶ ἀναπτύσσει ὄχι μόνον διοικητικὴν ἀλλὰ ταυτοχρόνως καὶ ἐκπαιδευτικὴν δράσιν καὶ ἐξουσίαν. Χαρακτηριστικὸν τυγχάνει ὅτι ἡ «Ἐκκλησία» ἐν Σύμῃ ἀναλαμβάνει τὴν συντήρησιν τῆς Σχολῆς τῆς ἁγίας Μαρίας καὶ μάλιστα ὑπὸ τὴν μορφήν τῆς ἐνοριακῆς καὶ μοναστηριακῆς ἐνισχύσεως καὶ συμβολῆς. Παράλληλα, ἡ «Ἐκκλησία» ἐν Σύμῃ παρουσιάζει ἐνεργὸν ἀνάμιξις εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ γενικῶς διοικεῖ καὶ καθοδηγεῖ διὰ τῆς μεθόδου τῶν Σχολικῶν Ἐφοριῶν, τῶν ὁποίων προηδρυσεν ὁ ἐκάστοτε ἐν Σύμῃ ὀριζόμενος ὑπὸ τῆς Μητροπόλεως Ρόδου Ἀρχιερατικὸς Ἐπίτροπος.

Αἱ Σχολικαὶ Ἐφορίαι ἐνίσχυσαν τὰς Σχολὰς καὶ τὰ Σχολεῖα ἐν Σύμῃ διὰ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Ταμείων τῶν διαφόρων Ἐνοριακῶν Ναῶν. Παραδείγματα πρὸς τοῦτο ἔχομεν τὰς περιπτώσεις τῆς Σχολῆς τῆς ἁγίας Μαρίας, τῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς τῆς Παναγίας τοῦ Κάστρου καὶ ἐν συνεχείᾳ τὸ Πανορμίτειον Γυμνάσιον (25).

ΑΠΟΦΟΙΤΟΙ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΤΗΣ ΑΓ. ΜΑΡΙΝΑΣ

Ἡ Σχολὴ τῆς ἁγίας Μαρίας κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀκμῆς αὐτῆς ἐφιλοξένησε μαθητὰς, πρόσωπα, τὰ ὁποῖα ἀργότερον διεδραμάτισαν σπουδαῖον ρόλον εἰς τὴν ἑλληνικὴν Παιδείαν καὶ τὴν ἑλληνικὴν Ἱστορίαν ὡς καὶ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς πατρίδος ἀφ' ἐνὸς καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἀφ' ἑτέρου. Μερικοὶ ἐξ αὐτῶν εἶναι: ὁ Ἐπίσκοπος πρῶην Κιονστεντηλίου Γαβριὴλ (1769-1785), ὁ Κλαυδιουπό-

25.— Μ. Σκευοφύλακος: ἐνθ. ἀν. σελ. 30.

λεως Νεόφυτος, ὁ Μυρέων Ἀγάπιος (1848), ὁ Λέρου Ἰγνάτιος (1800), ὁ Λέρνης (Λέρου) Ἱερεμίας. Ὡς ἱερωμένοι ἐκπαιδευτικοὶ ἀναφαίνονται: ὁ Βενέδικτος (Βασ. Βησσαρίων) διευθυντῆς τῆς ἱερατικῆς Σχολῆς Πόρου, ἡ ὁποία ἰδρύθη ὑπὸ τοῦ πρώτου Κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος Ἰωάννου Καποδίστρια, ὁ Ἱερόθεος (Ἰωάννης Μαρκονῆς) διευθυντῆς τῆς Σχολῆς τοῦ Κάστρου καὶ μετέπειτα Ἠγούμενος τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου, ὁ Νίκανδρος Φιλάδελφος (Γεωργιάδης) Γυμνασιάρχης - Διευθυντῆς τῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς τοῦ Κάστρου καὶ ὕστερον Ἠγούμενος τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου, ὁ Μάξιμος διδάσκαλος τῆς Σχολῆς τῶν Ἱεροσολύμων καὶ Ἱεροκῆρυξ τοῦ Πατριαρχικοῦ Θρόνου τῶν Ἱεροσολύμων καὶ συγγραφεὺς τῆς ἱερᾶς Ἱστορίας. Ἐκ τῆς Σχολῆς τῆς ἀγίας Μαρίας ἀπεφοίτησαν καὶ πολλοὶ Συμαῖοι ἀγιοταφῖται, Σιναῖται καθὼς ἀγιορίζονται καὶ κληρικοὶ τοῦ Οἴκουμενικοῦ καὶ Ἀλεξανδρινοῦ Θρόνου (26).

Ἡ Σχολὴ τῆς ἀγίας Μαρίας, ὡς ἤδη ἀνωτέρω ἀνεφέρθη, ἐθεωρεῖτο ἐφάμιλλος τῆς Πατριάδος καὶ τῶν Κυδωνιῶν κατὰ τοὺς ἐν λόγῳ χρόνους. Ἡ Σχολὴ αὕτη διετηρήθη μέχρι τὸ ἔτος 1820 ὅποτε λόγῳ τοῦ ἐθνικοῦ αὐτῆς χαρακτῆρος ἐκλείσθη ὑπὸ τῶν Τούρκων. Τὴν Σχολὴν τῆς ἀγίας Μαρίας κλεισθεῖσαν διεδέχθη ἡ Ἑλληνικὴ Σχολὴ τοῦ Κάστρου (27) ἢ ἄλλως τὸ Ἀστικὸν Ἡμιγυμνάσιον, ὡς ἐπω-

26.— Μ. Σκευοφύλακος: ἐνθ. ἀ. σελ. 30.

27.— Μ. Σκευοφύλακος: Ἡ ἐκπαίδευσις ἐν Σύμῃ, ἐν «Συμαϊκᾷ Νέᾳ», ἔτος Α', ἀριθμ. φύλλου 9, 15-11-1966, σελ. 5. Ἡ Δημοσίᾳ Ἑλληνικῇ τοῦ Κάστρου φαίνεται ὅτι ἤρχισε νὰ λειτουργῇ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1835 ὡς διαφαίνεται ἀπὸ τὴν πληροφορίαν τῆς ἀρίξεως τοῦ Ἰωάννου Μαρκονῆ ἐν Σύμῃ καὶ τὴν ταυτόχρονον ἐπιχορήγησιν τῆς Ι. Μ. τοῦ Πανορμίτου διὰ τὴν ἀνέγερσιν τῆς ἐν λόγῳ Σχολῆς. Ἐπίσης, φαίνεται ὅτι ἡ ἀνοικοδόμησις ἐβράδυνεν ἄγνωστον διὰ ποίους λόγους καὶ τοῦτου ἕνεκα ἡ Σχολὴ ἐστεγαζέτο προσωρινῶς εἰς τοὺς θόλους τῆς Μεγάλης Παναγίας τοῦ Κάστρου, Μητρο-

νομάσθη, καὶ ἐλειτούργησεν μέχρι τὴν 31-8-1912 (28).

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΤΟΥ ΚΑΣΤΡΟΥ

Ἡ Ἑλληνικὴ Σχολὴ τοῦ Κάστρου ἐστεγαζέτο καὶ εἰς τὸν ἱερὸν Ναὸν τῆς Παναγίας τοῦ Κάστρου (29). Ὡς γνωστὸν ἡ Παναγία τοῦ Κάστρου ἀνήκεν εἰς τὴν ἱερὰν Σταυροπηγιακὴν Μονὴν τοῦ Ταξιάρχου Μιχαὴλ τοῦ Ρουκουνιώτου (30). Συνεπῶς καὶ ἡ ἱερὰ Σταυροπηγιακὴ Μονὴ τοῦ Ταξιάρχου Μιχαὴλ τοῦ Ρουκουνιώτου πολλὰ συνετέλεσεν ἐμμέσως ἢ ἀμέσως εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς παιδείας καὶ τῶν γραμμάτων ἐν Σύμῃ (31). Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1912 μέχρι τὸ ἔτος 1923 ἡ Ἑλληνικὴ Σχολὴ παρουσιάζεται λειτουργοῦσα, ἀλλ' ἄγνωστον μὲ ποῖον ἀριθμὸν τάξεων, ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν Ἑλληνικὴ Σχολὴ (Ἀστικὸν Γυμνάσιον). Γνωρίζομεν μόνον ὅτι αὕτη διετήρη 4—5 τμήματα καὶ 120 περίπου μαθητὰς, ἄρρενας καὶ θήλειες, κατ' ἔτος. Τὸ ἔτος 1923 (32) ἡ Ἑλληνικὴ Σχολὴ τοῦ Κάστρου ἐλειτούργησεν

πολιτικοῦ Ναοῦ, εὐρισκομένης ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως τῆς Σύμης. 28.— Ἐρμ. Ἀναστασιάδης: Ἀναφορὰ διὰ τὴν λειτουργίαν τοῦ Μεικτοῦ Πανορμιτείου Γυμνασίου Σύμης ἀπὸ τῆς 1-9-1912 μέχρι 31-1-1968, Σύμη, 31 Ἰανουαρίου 1968.

29.— Σ. Ἀλ. Καρανικόλα: Τὰ Σεβάσματα τῆς Λατρείας τῶν Συμαίων, τόμ. Ι, Ἀθῆναι 1962, σελ. 44—45. «Εἰς τὰ κτίρια ταῦτα ἐστεγαζέτο ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν καὶ τὸ ἀνώτερον ἐκπαιδευτικὸν ἴδρυμα τῆς νήσου μας, τὸ Ἑλληνικὸν Σχολεῖον, καὶ δὴ μέχρι τοῦ ἔτους 1921, ὅτε ὁλοκληρώθην εἰς πληρῆς ἐξατάξιον Γυμνάσιον μετεστεγάσθη εἰς νεόκτιστον μακρὰν τοῦ Κάστρου εὐρισκόμενον οἶκημα, τὸ ὁποῖον ἠγοράσθη ὑπὸ τῆς Δημαρχίας διὰ χρημάτων τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Πανορμίτου, δι' ὃ καὶ ἐπωνομάσθη Πανορμίτειον. Εἰς τὸ ἐκκενωθὲν κατόπιν τοῦτου κτίριον τοῦ Ἑλλ. Σχολεῖου ἐστεγάσθη ἡ Ἀ' Δημοτικὴ Σχολή». (Προβλ. σελ. 92—93).

30.— Σ. Ἀλ. Καρανικόλα: ἐνθ. ἀ. σελ. 49—50.

31.— Γ. Α. Ἀσκητῆ: ἐνθ. ἀ. σελ. 19.

32.— Μ. Σκευοφύλακος: Ἡ ἐκπαίδευσις ἐν Σύμῃ ἐν «Συμαϊκᾷ

τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ὑστέρει τῶν ἄλλων Δωδεκανήσων (35α).

Τὴν στιγμὴν ἀκριβῶς αὐτὴν τῆς πανδωδεκανησιακῆς σχεδὸν ἀκαρπίας ἡ Σύμη διέθετε ἐν συνόλῳ ἕξ (6) Σχολεῖα, ἤτοι: τρία (3) προκαταρκτικὰ ἀρρένων, δύο (2) Παρθεναγωγεῖα καὶ ἓν Σχολαρχεῖον (36) ἅπαντα δημοσυντήρητα. Ἐκτὸς τῶν ἐν αὐτοῖς ὑπηρετούντων δημοδιδασκάλων, ἐμισθοδοτεῖτο καὶ ἀνὰ εἰς παιδονόμος τοῦ ὁποῦ ἔργον ἦτο ἡ εὐταξία καὶ ἡ πειθαρχία τῶν μαθητευομένων ἐν τοῖς Σχολείοις. Κατὰ τὰς πληροφορίας τοῦ Μ. Σ. Γρηγοροπούλου οἱ μαθηταὶ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀνείρχοντο εἰς 500. Οἱ διδάσκαλοι ἠσχολοῦντο ἀποκλειστικῶς μὲ τὸ μορφωτικὸν ἔργον τῶν μαθητῶν. Τὸ πειθαρχικὸν ἔργον ἀνελάμβανεν ἐξ ὀλοκλήρου ὁ ἐμισθος παιδονόμος διὰ νὰ μὴν παρακωλύεται τὸ ἔργον τῆς παιδείας καὶ τῆς μορφώσεως τῶν μαθητῶν. Ὁ Μ. Σ. Γρηγορόπουλος ἀναφέρει ὅτι ὑπῆρχον καθ' ὅλην τὴν πόλιν πολλὰ ἰδιοσυντήρητα παιδαγωγεῖα, ἐν οἷς γραμματίζονται ἱκανὰ νήπια, προπαρασκευαζόμενα διὰ τὰ ἀλληλοδίδακτα δημόσια σχολεῖα».

Ὁ Σ. Ι. Ἀγαπητίδης ἀπηχῶν καὶ παλαιότερας εἰδήσεις ἀναφέρει ὅτι κατὰ τὸ ἔτος 1930 ἐν Σύμῃ ὑπῆρχον τέσσαρα (4) δημοτικὰ Σχολαὶ καὶ ἓν πλήρες Γυμνάσιον (37). Διὰ τὸ ἔτος 1931 ἐν Σύμῃ ἀπεφασίσθη ἡ ἱδρυσις Νηπιαγωγείου. Τὰ σχολεῖα κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς παραμένουν δημοσυντήρητα. Τὰ δημοτικὰ Σχολεῖα κατενέμοντο ἐν τῷ τοπογραφικῷ χώρῳ τῆς νήσου ὡς ἐξῆς: ἓν (1) δι' ἄρρενας καὶ ἓν (1) διὰ θήλεις εἰς τὸ Χωριὸ καὶ ἓν (1) δι' ἄρρενας καὶ ἓν (1) διὰ θήλεις εἰς τὸν Αἰγιαλὸν (Γιαλό). Ἐκ τούτων τὰ Σχολεῖα τῶν ἀρρένων ἦσαν ἐξατάξια καὶ τὰ Σχολεῖα τῶν θηλέων τετρατάξια.

Τὸ σχολικὸν ἔτος 1930 ὁ Σ. Ι. Ἀγαπητίδης ἀναβιβά-

35α.— τῆς ἐποχῆς καὶ καλλιέργειας τῆς ἐλληνικῆς καὶ Χριστιανικῆς παιδείας ἰδίως ἀφ' ὅτου, ὑπὸ τὴν οὐρανὸν τῆς μονῆς, ἰδρύθη καὶ λειτούργησεν ἡ περιώνυμος Πατμιάς Σχολή».

35α.— Ἐμμ. Σ. Καλαμπάχη: Ἀπὸ τὴν Ζωὴ μου, Ρόδος 1968 σελ. 7.

36.— Μ. Σ. Γρηγοροπούλου: ἐνθ. ἀ. σελ. 40.

37.— Σ. Ι. Ἀγαπητίδης: ἐνθ. ἀ. σελ. 38.

ζει τὸν ἀριθμὸν τῶν μαθητῶν τῶν φοιτούντων εἰς τὰ Σχολεῖα τῆς Σύμης εἰς 1.100 περίπου. Σήμερον ἡ Σύμη διατηρεῖ τέσσαρα (4) Δημοτικὰ Σχολεῖα καὶ ἓν (1) πλήρες Γυμνάσιον. Ἐκ τῶν Δημοτικῶν Σχολείων τὰ τρία (3) εἶναι πεντατάξια καὶ τὸ ἓν (1) μονοτάξιον (38). Ἐπίσης πληροφοροῦμεθα ὅτι τὰ Σχολεῖα ἐν Σύμῃ καὶ μάλιστα τὰ οἰκήματά των δὲν ἦσαν ἰδιοκτησία τῆς δημογεροντίας, ἀλλ' ἐκρατοῦντο ἐπ' ἐνοικίῳ (39) διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῆς παιδείας. Ὁμοίως, ὡσάκις τὰ Σχολεῖα ἐκτίζοντο πρωτοβουλία καὶ συμβολὴ τοῦ λαοῦ τῆς Σύμης ταῦτα εὐρίσκοντο ἐκτὸς τῆς πόλεως, οἱ δὲ μαθηταὶ «ἔμενον ἐντὸς αὐτῶν καθ' ὅλην τὴν ἐβδομάδα, μεταβαίνοντες εἰς τὰς οἰκίας των τὴν Κυριακὴν, ἵνα λάβωσι τὴν ἐβδομαδιαίαν τροφήν καὶ ἴδωσι τοὺς οἰκείους των» (40). Τὰ Σχολεῖα ἐν Σύμῃ ἀπετέλουν δηλ. τύπον ἐσωκλείστων Σχολείων τῆς συγχρόνου ἐποχῆς. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ὅμως τοῦ Σ. Ι. Ἀγαπητίδης καὶ ὀλίγον πρότερον τὰ οἰκήματα τῶν Σχολείων ἐν Σύμῃ γίνονται πλέον ἰδιοκτησία τοῦ Δήμου προελθόντα κυρίως ἐκ δωρεῶν πλὴν ἐνὸς τοῦ ὁποῦ ἠγοράσθη διὰ χρημάτων τῆς Κοινότητος, ἤτοι: τῆς Γ' δημοτικῆς Σχολῆς. Ἔτσι, πληροφοροῦμεθα ὅτι ἡ Α' δημοτικὴ Σχολὴ ἀρρένων, δωρεὰ τῆς Ἀστραδενῆς χήρας Ἰωάννου Κατριοῦ, ἐγένετο τὸ ἔτος 1882 καὶ ἀργότερον κατηργήθη. Ἡ Β' δημοτικὴ Σχολὴ ἀρρένων ἀνηγέρθη τὸ ἔτος 1886 δαπάναις τῶν υἱῶν Νικήτα Πετρίδου παρὰ τὸν Ἱερὸν Ναὸν τοῦ ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου καὶ ἐν συνεχείᾳ ἐδωρήθη εἰς τὸν Δήμον Σύμης.

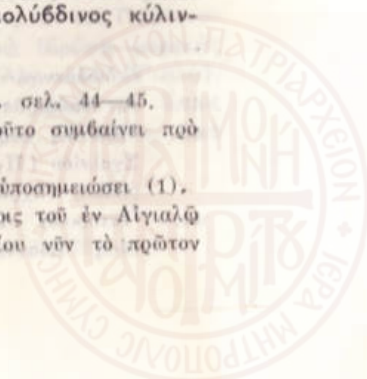
Ἡ θεμελίωσις τοῦ Σχολείου τούτου ἐγένετο τὴν 15ην Σεπτεμβρίου, ἑορτὴν τοῦ ἀγίου Νικήτα, τοῦ ἔτους 1886, ἡμέραν τῆς ὀνομαστικῆς ἑορτῆς τοῦ πατρὸς τῶν δωρητῶν (41). Κατὰ τὴν θεμελίωσιν ἐτέθη «μολύβδινος κύλιν-

38.— Μαρίας Μιχαλαριά—Βογιατζῆ: ἐνθ. ἀ. σελ. 44—45.

39.— Σ. Ι. Ἀγαπητίδης: ἐνθ. ἀ. σελ. 39. Τοῦτο συμβαίνει πρὸ τοῦ ἔτους 1880.

40.— Σ. Ι. Ἀγαπητίδης: ἐνθ. ἀ. σελ. 39, ἐν ὑποσημείωσει (1).

41.— Δ. Χαβιαρά: Ὀνειρον ἐπὶ τοῖς Ἐγκαινίοις τοῦ ἐν Αἰγιαλῷ Πετρίδου ἢ τοῦ Β' Δημοτικοῦ Σχολείου νῦν τὸ πρῶτον

δρος μετὰ διαφόρων νομισμάτων καὶ περγαμνῆ ἐφ' ἧς ἐγράφησαν τὰ κάτωθι: τῶν ἐντιμοτάτων **ΥΙΩΝ ΝΙΚΗΤΑ ΠΕΤΡΙΔΟΥ**: Γεωργίου, Δημητρίου, Φιλίππου, Βασιλείου καὶ Μιχαὴλ φιλοτίμως λίαν δαπανώντων, τῇ πέμπτῃ ἐπὶ δέκα Σεπτεμβρίου μεσοῦντος τοῦ χιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ ὀγδοηκοστοῦ ἔκτου σωτηρίου ἔτους, ἐγένετο πανδήμως ἡ τοῦ θεμελίου τοῦδε κατάθεσις τοῦ ἐν Αἰγιαλῷ Σύμης **ΠΕΤΡΙΔΕΙΟΥ** δημοτικοῦ Σχολείου (42). Τὸ Σχολεῖον τοῦτο ἐλειτούργησεν μέχρι σήμερον ὑπὸ τὰς ἐξῆς μορφᾶς: α) ὡς Κοινοτικὸν τύπου διταξίου, β) τὸ ἔτος 1902 ὡς τριτάξιον, γ) τὸ ἔτος 1908 ὡς τετρατάξιον, δ) τὸ ἔτος 1913 ὡς πεντατάξιον, ε) τὸ ἔτος 1922 ὡς ἐξατάξιον τέλος δημοτικὸν Σχολεῖον. Ἀρχικῶς τὸ Σχολεῖον τοῦτο εἶχεν τέσσαρας (4) αἰθούσας διδασκαλίας. Πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν σχολικῶν ἀναγκῶν ἐχρησιμοποιοῦν καὶ δύο αἰθούσας τοῦ παρακειμένου ἱεροῦ Ναοῦ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου. Τὸ ἔτος 1932 ἀνηγέρθησαν δύο παραρτήματα δαπάναις τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ ἱεροῦ Ναοῦ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, τῆς Δημαρχίας καὶ ἐκ χρημάτων συλλεχθέντων κατόπιν ἐράνου μεταξὺ τῶν Συμαίων (43). Αἱ δύο αὐταὶ Σχολαὶ εὕρισκοντο εἰς τὸν Αἰγιαλόν.

Εἰς τὸ ἄνω μέρος τῆς πόλεως, τὸ Χωριό, εὕρισκετο τὸ Παρθεναγωγεῖον, δωρεὰ τῶν συζύγων Γεωργίου καὶ Εἰρήνης Ἰωαννίδου. Τὸ οἶκημα τοῦ Σχολείου αὐτοῦ ἄλλοτε ἰδιοκτησίᾳ τοῦ Γεωργίου Ἰωαννίδη ἐδωρήθη ἐν συνεχείᾳ διὰ τὴν ἀνακατασκευὴν ὑπὸ τοῦ Δήμου ὡς Σχολεῖον. Πιθανώτατα ἡ λειτουργία τοῦ Σχολείου τούτου ἤρχισε πρὸ τοῦ ἔτους 1879 (44), κατὰ τὸ ὁποῖον καὶ συνετάχθη ἡ ὑπάρ-

ἐκδιδόμενον. Ἐν Σύμῃ «τύποις» Δωδεκανήσου 1916.

42.— Δ. Χαβιαρᾶ: ἐνθ. ἀ.

43.— Ἔκθεσις περὶ τῆς Ἱστορίας τοῦ ἐν Σύμῃ Γ' Δημοτικοῦ Σχολείου (Πρὸβλ. ἄλλοτε Β' Δημοτικοῦ) ὑπὸ Ἰωάννου Μαυριζάκη (ἀχρονολόγητος).

44.— Ἱστορικὸν Λεῖκωμα τοῦ Β' Δημοτικοῦ Σχολείου Σύμης τῶς Ἰωαννίδειον Παρθεναγωγεῖον (ἀχρονολόγητον).

χουσα Διαθήκη τοῦ δωρητοῦ. Διὰ τῆς Διαθήκης αὐτῆς ὁ Γ. Ἰωαννίδης κατέλιπεν εἰς τὸν Δήμον Σύμης καὶ ἄλλα ἀκίνητα, τὰ ὁποῖα ὁ Δήμος ὀφείλει νὰ ἐνοικιάζῃ κατόπιν μάλιστα πλειστηριασμοῦ. Τὰ ἔσοδα τῶν ἀκινήτων αὐτῶν ὁ Δήμος ὀφείλει νὰ χρησιμοποιοῦ διὰ τὴν λειτουργίαν τοῦ Σχολείου. Ἐπὶ πλέον, ὁ Γ. Ἰωαννίδης κατέλιπε καὶ μεγάλην χρηματικὴν ποσότητα, τὴν ὁποίαν, κατὰ τοὺς ὅρους τῆς Διαθήκης του, θὰ διαθέτῃ ὠρισμένη Ἐπιτροπῇ, ἀνεξάρτητος, εἰς τοὺς καλοὺς καὶ ἀπόρους μαθητάς, οἱ ὅποιοι ἐπιθυμοῦν νὰ ἀκολουθήσουν ἀνωτέρας σπουδᾶς μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν ἐγκυκλίων μαθημάτων (45) αὐτῶν. «Οἱ δὲ σπουδάζοντες οὕτω νέοι ἢ νέαι νὰ ἐπιστρέψωσι ἀτόκως τὸ πρὸς σπουδὴν αὐτῶν ἐξοδευθὲν ποσὸν μετὰ τὸ τέλος τῶν σπουδῶν των καὶ ἀφοῦ ἀποκατασταθῶσιν ἀναλόγως τοῦ μισθοῦ των κατ' ἔτος καὶ τοιοῦτοτρόπως τὰ ἐπιστρεφόμενα χρήματα νὰ χρησιμεύσωσιν εἰς σπουδὴν περισσοτέρων νέων καὶ κορασίδων, πρὸς μεγαλύτεραν ἠθικὴν ἀνάπτυξιν καὶ πρόοδον τῆς Πατρίδος (46)». Ἐπὶ τούτοις, ὁ Γ. Ἰωαννίδης ἀφήκεν διὰ τὸ Ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον ἑκατὸν (100) εἰκοσόφραγκα καὶ διὰ τὸ ἀναγνωστήριον «Αἴγλη» ἑκατὸν εἴκοσι (120) γρόσια διὰ τὴν ἀγορὰν διβλίων «κατ' ἐκλογὴν τῶν ἐπιτρόπων του καὶ τῶν Ἑλληνοδιδασκάλων τῆς Κοινότητος καὶ κατατεθῶσιν ὡς προσφορά του εἰς τὴν διβλιοθήκην τοῦ ἀναγνωστηρίου».

Τὸ Παρθεναγωγεῖον, τὸ ὁποῖον ἐδημιούργησεν ὁ Γ. Ἰωαννίδης, ἐλειτούργησεν ὡς τετρατάξιον (4) ἀπὸ τοῦ ἔτους 1898 μέχρι τὸ ἔτος 1904 ὅποτε ἀποφασίζεται ἡ προσθήκη τῆς Ε' καὶ ΣΤ' τάξεως. Ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν ὑπολογίζεται περὶ τὰς 650 τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν ἐγένετο ἐξατάξιον (6). Ἡ αὔξησις τῶν μαθητῶν τοῦ Παρθεναγωγείου ἠνάγκασε τὸν Δήμον Σύμης νὰ ἰδρῦσῃ μερικὰς τάξεις Παρθεναγωγείου καὶ εἰς τὸν Αἰγιαλὸν (Γιαλὸ). Ἔτσι, τὸ Ἰωαννίδειον Παρθεναγωγεῖον ἀπὸ τοῦ ἔτους 1937 ἐλειτούργησεν ὡς μεικτὸν Σχολεῖον. Ἐπειτα, ἀπὸ

45.— Σ. Ι. Ἀγαπητίδης: ἐνθ. ἀ. σελ. 40.

46.— Γεωργίου Ἰωαννίδη: Διαθήκη, Ρόδος 8-9-1879.

του έτους 1944 έχαρακτηρίσθη έξατάξιον (6) Δημοτικόν Σχολείον (47).

Τò έν Αίγιαλῶ (Γιαλῶ) δημιουργηθέν υπό τῆς έν Σύμη Δημογεροντίας Παρθεναγωγείον, λόγω ηῦξημένου ἀριθμοῦ μαθητριῶν, έστεγαζέτο ἐπ' ἐνοικίῳ εἰς τι οἶκημα. Τελικῶς, τὸ οἶκημα τοῦτο ἠγοράσθη υπό τῆς Κοινότητος ἐκ τῶν χρημάτων τῆς ἀποθανούσης χήρας Κατίνας Ι. Κατσαρᾶ (48).

Τὸ σημερινὸν Α' Δημοτικὸν Σχολείον, ὡς οἶκημα, ἀπετέλει ἕως τὸ ἔτος 1880 ιδιόκτητον οἰκίαν τοῦ Κώνστα Μουστάκη. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1880 ἠγοράσθη υπό τῆς Δημογεροντίας καὶ ἐπισκευασθεῖσα ἤρχισε νὰ λειτουργῆ ὡς Δημοτικὸν Σχολείον. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1880 ἕως τὸ 1884 τὸ Σχολείον τοῦτο ἐλειτούργησεν ὡς τετρατάξιον (4) Σχολείον. Τὸ έν λόγω Σχολείον ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ πρώτου αὐτοῦ διδασκάλου Ν. Γιανναρᾶ ὀνομάζεται ἔκτοτε «Σχολὴ Γιανναρᾶ» (49). Τὸ ἔτος 1910 τὸ Σχολείον τοῦτο ἐλειτούργησεν ὡς πεντατάξιον (5) Δημοτικὸν Σχολείον (50). Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1918—19 ἐλειτούργησεν τὸ έν λόγω Σχολείον ὡς ἑξατάξιον (6) Δημοτικὸν Σχολείον. Ἀπὸ δὲ τοῦ ἔτους 1947 λειτουργῆ ὡς ἑξατάξιον (6) Δημοτ. Σχολείον (51).

Οὕτως, ἡ Σύμη παρουσιάζει πέντε (5) έν συνόλῳ λειτουργοῦντα Δημοτικὰ Σχολεία τὰ ὁποῖα ἐτροφοδότην μὲ μαθητὰς τὸ Γυμνάσιον. Ἦσαν δὲ αὐτά: α) τὸ Κάτρειον, τὸ ὁποῖον ἀργότερον μετεφέρθη εἰς τὸ Κάστρο (πρῶην Σχολαρχεῖον), β) τὸ Πετρίδειον, γ) τοῦ Γιανναρᾶ, δ) τὸ Ἰωαννίδειον Παρθεναγωγείον καὶ ε) τὸ Παρθεναγωγείον

47.— Πρὸβλ. Ἐκθεσιν τοῦ Β' Δημοτικοῦ Σχολείου.

48.— Σ. Ι. Ἀγαπητίδης: ἐνθ. ἀ. σελ. 40.

49.— Ἐκθεσις τῆς Ἱστορίας τοῦ έν Σύμη Α' Δημοτικοῦ Σχολείου «Γιανναρᾶ» (ἀχρονολόγητος).

50.— Πρὸβλ. Ἐκθεσιν τοῦ Α' Δημοτικοῦ Σχολείου.

51.— Ἡ ἔννοια «πεντατάξιον» καὶ «ἑξατάξιον» δὲν καθορίζεται ἀπὸ τῶν ἀριθμῶν τῶν διδασκόντων έν τῷ Σχολείῳ δημοδιδασκάλων, ἀλλὰ ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν τάξεων τὰς ὁποίας περιλαμβάνει τὸ Σχολείον.

τοῦ Αίγιαλοῦ (52). Διὰ τὸ Δημοτικὸν Σχολεῖον τοῦ Πέδι οὐδὲν ἱστορικὸν στοιχεῖον παραδίδεται. Ἐπίσης, καὶ τὰ ἀρχεῖα τοῦ Σχολείου τούτου πρὸ τοῦ 1945 ἔχουν ἀπωλεσθῆ. Ὡς ἐκ τούτου αἱ πληροφορίες δι' αὐτὸ σπανίζουν.

Ἐκτὸς τῶν Σχολείων τούτων ἐλειτούργησαν έν Σύμη καὶ τὰ κατώτερα ἐκπαιδευτήρια, τὰ ὁποῖα ὀνομάζοντο Κουλουράδικα (53) καὶ Σχολεῖα τοῦ «Κοινοῦ» (54). Τὸ Κουλουράδικον Σχολεῖον, τὸ ὁποῖον ἐστεγαζέτο εἰς τοὺς θόλους τῆς Παναγίας τοῦ Κάστρου, τὸ λεγόμενον τοῦ Ἐγκλῆ, ἐφημιζέτο πολὺ διότι ὁ διδάσκων ἐκεῖ ἦτο πολὺ ἱκανὸς ἰδίως εἰς τὰ μαθηματικά (55).

Τὸ Γυμνάσιον παρουσιάζει ἱστορίαν υπό διπλὴν μορφήν: α) παρουσιάζεται ὡς Ἑλληνικὴ Δημοσία Σχολὴ υπό τὸν τύπον Ἡμιγυμνασίου περιέχουσα καὶ τὴν Βαν τετρατάξιου Γυμνασίου. Ὁ τύπος αὐτὸς τοῦ Γυμνασίου διτηρήθη μέχρι τὸ ἔτος 1928 καὶ β) παρουσιάζεται ὡς ἑξατάξιον Γυμνάσιον (56) ἀπὸ τοῦ ἔτους 1929 κατόπιν ἀποφάσεως τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, ἡ ὁποία ἐπεξέτεινε τὸν Νόμον περὶ ἀλλοδαπῶν Γυμνασίων καὶ έν Σύμη. Ἐξ ἐπόψεως οἰκήματος τὸ Γυμνάσιον ὡς ἤδη ἐλέχθη εἶναι προῖον τῆς ἐντοπίου ἐνεργητικότητος (57) τῶν Συμαίων.

52.— Μ. Σκευοφόλακος: Ἡ Ἐκπαίδευσις έν Σύμη, έν «Συμμαχία Νέα», ἔτος Α', ἀριθ. φύλλον 15, 15—28-2-1967, σελ. 3.

53.— Κουλουράδικα ἐκαλοῦντο διότι οἱ μαθητὰι καθ' ἑβδομάδα προσέφερον εἰς τὸν διδάσκαλον μία κουλούρα φουμά εἰς ἀντάλλαγμα τῆς παρεχομένης ὑπ' αὐτοῦ διδασκαλίας (Πρὸβλ. Μαρίας Μιχαλακιά — Βογιατζῆ: ἐνθ. ἀ. σελ. 45).

54.— Μ. Σκευοφόλακος: Ἡ Ἐκπαίδευσις έν Σύμη, έν «Συμμαχία Νέα», ἔτος Α', ἀριθ. φύλλον 12, 1-1-1967, σελ. 8, Μαρίας Μιχαλακιά — Βογιατζῆ: ἐνθ. ἀ. σελ. 45.

55.— Μ. Σκευοφόλακος: Ἡ Ἐκπαίδευσις έν Σύμη, έν «Συμμαχία Νέα», ἔτος Α', ἀριθ. φύλλον 9, 15-11-1966, σελ. 5.

56.— Περὶ τῆς ἱστορίας γενικῶς τοῦ Γυμνασίου ἐλέχθησαν ἱκανὰ ὄτε ἐγένετο ἡ ἐξιστόρησις περὶ τὴν Ἑλληνικὴν Σχολήν.

57.— Σ. Ι. Ἀγαπητίδης: ἐνθ. ἀ. σελ. 40 έν ἰσοσημείωσι (1).

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΙ ΔΙΑ ΤΗΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΝ ΤΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΕΝ ΣΥΜΗ

Ἡ Δημοτικὴ ἐκπαίδευσις ἐν Σύμῃ παρείχεται δωρεάν (58). Πλὴν, ὅμως, ὡς καὶ ἐκ τῶν Μαθητολογίων τῶν Δημοτικῶν Σχολείων, ἐξάγεται, τοῦλάχιστον κατὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1916—1917 οἱ μαθηταὶ ὑπεχρεώθησαν νὰ πληρῶσουν χρηματικὸν τι ποσόν, τὸ ὁποῖον ἀνήρχετο ἕως 25 γρόσια. Ἐπίσης, διὰ τὴν καταβολὴν τοῦ χρηματικοῦ τούτου ποσοῦ ἐγένετο καὶ εὐκολία πληρωμῆς. Οἱ γονεῖς ἠδύναντο νὰ καταβάλουν τὸ χρηματικὸν τούτο ποσὸν σταδιακῶς. Ἐκ τῆς καταβολῆς τοῦ χρηματικοῦ τούτου ποσοῦ ἐξηρῶντο οἱ διαπιστωθέντες ὡς ἄποροι μαθηταί.

Εἰς τὸ Γυμνάσιον ἡ φοίτησις δὲν παρείχεται τελείως δωρεάν. Κατ' ἀρχὰς ὑπεχρεοῦτο μόνον ἡ τελευταία τάξις νὰ πληρῶνῃ 500 λιρέττας κατὰ μαθητὴν καὶ ἡ πρὸ τελευταία περὶ τὰς 250 λιρέττας. Ἀργότερον, οἱ μαθηταὶ τῆς Α' τάξεως ἐπλήρωνον 30 λιρέττας κατ' ἔτος, οἱ μαθηταὶ τῆς Β' τάξεως 60 λιρέττας καὶ οἱ μαθηταὶ τῆς Γ' τάξεως 120 λιρέττας (59).

Εἰς τὰ Δημοτικὰ Σχολεῖα ἡ φοίτησις καὶ ἡ ἐγγραφὴ τῶν μαθητῶν ἐγένετο δωρεάν, ὡς τοῦλάχιστον ἐμφαίνεται ἀπὸ τὰς ἐνδείξεις τῶν Σχολικῶν Μαθητολογίων, τὰ ὁποῖα διασώζονται εἰσέτι. Διὰ τὸ Γυμνάσιον ἀπητεῖτο ἐγγραφὸς ὑπόσχεσις τοῦ κηδεμόνος ὅτι ἐν καιρῷ θὰ καταβληθῇ τὸ ὀρισθὲν χρηματικὸν ποσόν (60).

Τὸ διδακτικὸν προσωπικὸν ἀπετελεῖτο ἀπὸ Συμαίους (61). Ἴσως, ὅμως, τῆς Δημοτικῆς κατὰ τὸ μᾶλλον

58.— Σ. Ι. Ἀγαπητίδης: ἐνθ. ἀ. σελ. 40.

59.— Σ. Ι. Ἀγαπητίδης: ἐνθ. ἀ. σελ. 40. Αἱ πληροφορίες αὐταὶ ἀναφέρονται εἰς τὴν Ἰταλικὴν Κατοχὴν τῶν νήσων.

60.— Σ. Ι. Ἀγαπητίδης: ἐνθ. ἀ. σελ. 62.

61.— Σ. Ι. Ἀγαπητίδης: ἐνθ. ἀ. σελ. 41. Εἶναι ἰσχυρισμὸς τοῦ συγγραφέως ὁ ὁποῖος δυνατὸν νὰ ἔχη ὑπ' ὄψιν του τὴν γενεάν του μόνον, διότι εἶναι γνωστὸν ὅτι πολλοὶ μὴ Συμαῖοι ὑπηρετήσαν ὡς ἐκπαιδευτικοὶ ἐν τῇ νήσῳ Σύμῃ.

παιδείας. Διὰ τὸ Γυμνάσιον ἔχομεν πληροφορίας ὅτι καὶ μὴ Συμαῖοι Καθηγηταὶ καὶ Γυμνασιάρχαι ὑπηρετήσαν ἐν Σύμῃ.

Τὸ διδακτικὸν προσωπικὸν ἦτο δημοσυντήρητον, ὁ δὲ διορισμὸς τῶν ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου Σύμης, δι' ἓν ἔτος καὶ μὲ μισθὸν δεκάμηνον, οὐχὶ ἐτήσιον, ἴσον δηλαδὴ πρὸς τοὺς σχολικοὺς μῆνας διδασκαλίας. Ὅταν ἡ ἐν Σύμῃ ἐκπαίδευσις ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, ὡς τοιαύτη τῆς ἀλλοδαπῆς, αὕτη ἐξηρτάτο πλέον ἐκ τοῦ Ὑπουργείου Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων ἀφ' ἐνὸς καὶ ἐκ τῆς Ἰταλικῆς Κυβερνήσεως ἀφ' ἑτέρου καθ' ὅτι ἡ Σύμη μετὰ τῆς λοιπῆς Δωδεκανήσου ἀπετέλει τμῆμα τοῦ Ἰταλικοῦ Κράτους.

Ἐν τοῖς Σχολείοις ἐδιδάσκετο καὶ ἡ ἰταλικὴ γλῶσσα παραλλήλως μετὰ τῆς ἑλληνικῆς. Χρῆν ἐπόπτου τῶν Σχολείων ἐξετέλει ὁ ἐκάστοτε Γυμνασιάρχης. Ἀπὸ τοῦ ἔτους ὅμως 1930 συνεστήθη καὶ ἡ «Ἐφορεία τῶν Σχολῶν», ἡ ὁποία ἦτο ἐπιφορτισμένη μετὰ τὴν μελέτην καὶ λύσιν τῶν ἀναφυομένων σχολικῶν ζητημάτων, ἀντιπροσωπεύουσα τρόπον τινα τὸ Δημοτικὸν Συμβούλιον.

Ἡ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΣΧΟΛΗΝ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΜΑΡΙΝΑΣ

Περὶ τοῦ τρόπου τῆς διδασκαλίας κατὰ τὴν περίοδον τῆς λειτουργίας τῆς Σχολῆς τῆς ἁγίας Μαρίας ἐλάχιστα γνωρίζομεν.

Ἡ ἐργασία τοῦ Ἄλ. Σ. Καρανικόλα ἴσως ρίψει τὸ ἀπαιτούμενον φῶς εἰς τὴν σκοτεινὴν αὐτὴν πτυχὴν τῆς Σχολῆς καὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως καθόλου ἐν Σύμῃ. Τὸ θετικὸν εἶναι τοῦτο: ὅτι τὸ διδακτικὸν προσωπικὸν κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἐσπάνιζε καὶ συνεπῶς διαρκῶς ἐδημιουργοῦντο διδακτικὰ προβλήματα. Φαίνεται ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν οἱ διδάσκαλοι ἐνδιέφεροντο ἰδιαιτέρως διὰ τὸ θέμα τῶν ἀποδοχῶν των. ἔτσι, ὥστε νὰ προτιμοῦν πάντοτε θέσεις καὶ Σχολάς, αἱ ὁποῖαι ἀνταπεκρίνοντο ἀναλόγως. Ἐνεκα τούτου παρατηρεῖται συνεχῆς μετακίνησις τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ. Ἡ ἔλλειψις διδασκάλων συνέτεινε

ώστε νά καλλιεργηθῆ καί νά ἀναπτυχθῆ ἡ ἐφαρμογὴ τῆς ἀλληλοδιδασκατικῆς διδασκαλίας (62) εἰς τὴν Σχολὴν τῆς ἁγίας Μαρίνας, εἰδικώτερα μάλιστα διὰ τὰ δευτερευούσης σημασίας μαθήματα. Ἔτσι, οἱ μεγαλύτεροι καὶ προηγμένοι πνευματικὰ μαθηταὶ ἀνελάμβανον νά διδάξουν εἰς τοὺς ἀρχαρίους τὴν προβλεπομένην ὑπὸ τοῦ προγράμματος τῆς Σχολῆς ὕλην. Παραδίδεται ὅτι ἡ διδασκαλία εἰς τὴν Σχολὴν τῆς ἁγίας Μαρίνας ἐγένετο κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῆς Πλατωνικῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἀθηνῶν. Κατὰ ταῦτα, οἱ μαθηταὶ συνεκεντροῦντο εἴτε εἰς τὰ «ικανὰ δωμάτια τῆς Σχολῆς» εἴτε ἀπὸ τὸν μέγαν πρίνον τῆς αὐλῆς τοῦ Μονηδρίου διαλογικῶς ἢ καθ' ὀμάδας ἢ καὶ ἀπὸ κοινοῦ ἀναλόγως τοῦ θέματος (63).

Ἡ Σχολὴ παρείχεν ἐπίσης εὐκολίας εἰς τοὺς μαθητάς, εἰδικώτερον «ἀνέτου βίου». Παραδίδεται ὅτι κοὶ πλείστοι αὐτῶν καὶ κυρίως οἱ ξένοι (τῶν ἄλλων νήσων) διέμενον οἰκότροφοι ἐν αὐτῇ, εἶχον δὲ κατοικίαν καὶ τροφὴν καὶ τὰ χρειώδη τῶν σπουδῶν πρόχειρα (64). Ἐκ τούτου καταφαίνεται ὅτι τὴν Σχολὴν τῆς ἁγίας Μαρίνας προετίμων καὶ σπουδασταὶ τῶν γύρω νήσων ἴσως ἐπειδὴ δὲν θὰ ὑπῆρχεν ἀσφαλῶς εἰς τὰς γύρω νήσους ἀνάλογον πνευματικὸν περιβάλλον καὶ Σχολὴ ἀνωτέρων σπουδῶν.

ΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΤΗΣ ΣΥΜΗΣ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΙΝ

Ἐν Σύμῃ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν συνεχίζεται ἡ παράδοσις τῶν γραμμάτων μετὰ τὸν αὐτὸν ὡς καὶ πρότερον ρυθμὸν. Ἡ ἀνακοπὴ τῆς Ἑλληνικῆς Παιδείας ἢ προκληθεῖσα διὰ τῆς ἰταλικῆς κατοχῆς καὶ τοῦ μεσολαβήσαντος

62.— Μ. Σκευοφύλακος: Ἡ ἐκπαίδευσις ἐν Σύμῃ, ἐν «Συμαϊκῇ Νέῃ», ἔτος Α', ἀριθ. φύλλου 7, 15-10-1966, σελ. 4.

63.— Μ. Σκευοφύλακος: Ἡ ἐκπαίδευσις ἐν Σύμῃ, ἐν «Συμαϊκῇ Νέῃ» ἔτος Α', ἀριθ. φύλλου 8, 1-11-1966, σελ. 4.

64.— Μ. Σκευοφύλακος: Ἡ Ἑκπαίδευσις ἐν Σύμῃ, ἐν «Συμαϊκῇ Νέῃ», ἔτος Α', ἀριθμ. φύλλου 7, 15-10-1966, σελ. 4.

Β' Παγκοσμίου πολέμου ὑπερεκαλύφθη διὰ τῆς ἰδρύσεως καὶ ἐπαναλειτουργίας τῶν Σχολείων ἐν Σύμῃ μετὰ τὸ ἔτος 1945 ἤτοι μετὰ τὴν λήξιν τοῦ πολέμου. Ἔτσι, μετὰ τὸ ἔτος 1945 ἐλειτούργησαν ἐν Σύμῃ συνολικῶς ἕξ (6) Δημοτικὰ Σχολεῖα Ἡμερήσια, ἐν (1) Νυκτερινὸν Δημοτικὸν καὶ τὸ Γυμνάσιον, ἤτοι: τὰ Α', Β', καὶ Γ'. Δημοτικὰ Σχολεῖα, τὸ μονοτάξιον Σχολεῖον τοῦ Πέδι, τὸ Δημοτικὸν Σχολεῖον ἐν τῇ ἱερᾷ Μονῇ τοῦ Πανορμίτου, τὸ ὁποῖον ἐξυπηρετεῖ τὰς ἀνάγκας τῶν ἐργαζομένων ἐν τῇ ἱερᾷ Μονῇ οἰκογενειῶν ἐκ Σύμης καὶ τῆς περὶξ περιοχῆς, τὸ Δημοτικὸν Σχολεῖον τῶν Τραχωματικῶν παιδίων καὶ τὸ Νυκτερινὸν Δημοτικὸν Σχολεῖον.

Τὸ οἶκημα τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου τοῦ θερέτρου Πέδι ἀνηγέρθη τὸ ἔτος 1946 διὰ δωρεᾶς γενομένης ὑπὸ τῆς ΟΥΝΡΑ. Τὸ σχολεῖον τῶν Τραχωματικῶν παιδίων ἐλειτούργησεν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1948 μέχρι τὸ ἔτος 1954 ὁπότε καὶ ἔκλεισε λόγῳ ἐλλείψεως πλέον τραχωματικῶν μαθητῶν καὶ ἐξαλείψεως συνάμα τῆς νόσου ταύτης ἐκ Σύμης. Τὸ Δημοτικὸν Σχολεῖον ἐν τῇ ἱερᾷ Μονῇ τοῦ Πανορμίτη ἐλειτούργησεν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1948 μέχρι τὸ ἔτος 1951 ὁπότε καὶ ἔπαυσε νά λειτουργῇ λόγῳ ἐλλείψεως ἰκανοῦ ἀριθμοῦ μαθητῶν. Τὸ Νυκτερινὸν Δημοτικὸν Σχολεῖον ἐλειτούργησεν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1946 μέχρι τὸ ἔτος 1958 ὁπότε καὶ ἔπαυσε νά λειτουργῇ λόγῳ ἐλλείψεως ἰκανοῦ ἀριθμοῦ ἀναλφαβήτων.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΞΑΓΟΜΕΝΑ ΕΚ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΟΛΟΓΙΩΝ ΤΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

Θὰ ἦτο σπουδαῖον πρᾶγμα καὶ ἄκρως χρήσιμον ἐὰν διασώζοντο ὅλα τὰ ἀρχεῖα τῶν Δημοτικῶν Σχολείων τῆς Σύμης. Δυστυχῶς, ὅμως, τὰ πλείστα ἢ κατεστράφησαν ἢ ἀπωλέσθησαν πρὸς ζημίαν τῆς Ἱστορίας. Σήμερον, τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν διασωθέντων ἀρχείων καὶ μάλιστα τὰ Μαθητολόγια καὶ Βαθμολόγια τῶν Δημοτικῶν Σχολείων εὐρίσκονται συγκεντρωμένα εἰς τὸ Γ'. Δημοτικὸν Σχολεῖον Σύμης. Εἰς τὸ Β' Δημοτικὸν Σχολεῖον Σύμης εὐρίσκει τις μόνον ὠρισμένα στοιχεῖα τοῦ Παρθεναγωγείου

καὶ δὴ τῶν ἐτῶν 1920 — 21, 1921 — 22 καὶ μερικὰ τοῦ ἔτους 1922 — 23. Ἄπαντα τὰ ὑπόλοιπα μέχρι τὸ ἔτος 1945 ἀπώλεσθησαν.

Εἰς τὸ Ἀ' Δημοτικὸν Σχολεῖον ὑπάρχουν ἐπίσης ἅπαντα τὰ Μαθητολογικὰ στοιχεῖα. Ἔτσι, συναντᾶ τις ἐκεῖ μαθητολογικὰς πληροφορίας κυρίως ἀπὸ τοῦ ἔτους 1912 καὶ ἐξῆς. Εἰς τὸ Πετριδεῖον Δημοτικὸν Σχολεῖον τὰ μαθητολογικὰ στοιχεῖα ἀρχίζουν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1912 καὶ παρέχουν πληροφορίας μέχρι τὸ ἔτος 1937. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1937 μέχρι τὸ ἔτος 1944 δὲν ὑπάρχουν ἀρχεῖα. Ἐκτοτε καὶ μέχρι σήμερον ἐξακολουθοῦν κανονικῶς. Εἰς τὸ Ἰωαννίδειον Παρθεναγωγεῖον ὑπάρχουν πληροφοριακὰ στοιχεῖα διὰ τὰ σχολικὰ ἔτη 1920—21, 1921—22, 1922—23, καὶ 1936—37. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1944—1945 καὶ ἐξῆς κατέχει τις ὅλας τὰς σχετικὰς πληροφορίας. Εἰς τὸ Δημοτικὸν Σχολεῖον τοῦ «Γιανναρῶ» αἱ πληροφορίαι ἀρχίζουν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1912 μέχρι τὸ ἔτος 1929—30. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1930 μέχρι τὸ ἔτος 1944 ἐλλείπει κάθε ἵχνος πληροφορίας. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1944—1945 μέχρι σήμερον αἱ πληροφορίαι δὲν ἀλλοιοῦνται οὐδόλως. Διὰ τὸ Παρθεναγωγεῖον τοῦ Αἰγιαλοῦ (Γιαλοῦ) ὑπάρχουν στοιχεῖα ἀπὸ τοῦ ἔτους 1926 μέχρι τὸ ἔτος 1936—37. Τίποτε ἐπὶ πλέον! Τὰ ἀρχεῖα τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου τοῦ θερέτρου Πέδι πρὸ τοῦ ἔτους 1947—48 ἔχουν ὅλα ἀπώλεσθῃ.

Ἐκ τοῦ Μαθητολογίου τοῦ Πετριδεῖου Δημοτικοῦ Σχολείου προκύπτει ὅτι ἐν αὐτῷ ἐφοίτησεν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1919—20 μέχρι τὸ ἔτος 1924—25 καὶ ἐν συνεχείᾳ ἀπεφοίτησε μὲ καλὴν μάλιστα ἀπόδοσιν ὁ μωαμεθανὸς Μειμὲτ Χ. Χιλμὶ τοῦ ὁποίου ὁ πατὴρ ἀναφέρεται ἀσκῶν τὸ ἐπάγγελμα τοῦ Ὑπαλλήλου. Ἐπίσης, παρατηρεῖται, εἰς μόνον θάνατος εἰς τὸ Μαθητολόγιον καὶ μάλιστα κατὰ τὸ ἔτος 1930—31. Παράλληλα, πολλοὶ μαθηταὶ διακόπτουν τὰς σπουδὰς των καὶ ἰδίως κατὰ τὸ ἔτος 1916—17, ὅποτε διαπιστοῦται καὶ ἡ ἐπιβολὴ τοῦ φόρου ἐγγραφῆς, τὰ ἔτη 1926—27, 1927—28, 1928—29, 1929—30, 1930—31 1931—32.

Ἐκ τοῦ Μαθητολογίου τοῦ Ἰωαννιδείου Παρθεναγω-

γείου προκύπτει ἐπίσης διακοπὴ σπουδῶν κατὰ τὰ ἔτη 1920—21, 1921—22, 1922—23 καὶ τὸ ἔτος 1936—37. Ἐπίσης, ἀναφέρεται καὶ εἰς μόνον θάνατος.

Ἐκ τοῦ Μαθητολογίου τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου τοῦ «Γιανναρῶ» παρατηρεῖται διακοπὴ σπουδῶν κατὰ τὰ ἔτη 1915—16, 1921—22, 1923—24, 1927—28. Κατὰ τὰ 1918—19, 1920—21 παρατηρεῖται ἐπίσης ὁμαδικὴ μετεγγραφή μαθητῶν. Ἴσως, ὁ χώρος νὰ ἦτο ἀνεπαρκής, διότι αἱ περισσότεραι μετεγγραφαὶ μαθητῶν ἐγένοντο τῇ πρωτοβουλίᾳ τῆς Δημογεροντίας (64α).

Ἐκ τοῦ Μαθητολογίου τοῦ Παρθεναγωγείου τοῦ Αἰγιαλοῦ (Γιαλοῦ) προκύπτει ὅτι διέκοψαν τὰς σπουδὰς των διὰ διαφόρους λόγους μαθήτριαι κατὰ τὰ σχολικὰ ἔτη 1926—27, 1927—28, 1928—29, 1929—30, 1930—31, καὶ 1935—36.

Ἡ διακοπὴ τῶν σπουδῶν εἰς τὰ Σχολεῖα τῆς Σύμης συμβαίνει ἔνεκα διαφόρων λόγων, οἱ ὅποιοι πολλάκις σημειοῦνται εἰς τὴν στήλην τῶν παρατηρήσεων τῶν Μαθητολογίων. Εἶναι δὲ κυρίως οἱ ἐξῆς: α) εἴτε διὰ νὰ ἐπιδοθῇ τις εἰς τὴν ἐκμάθησιν ἐπαγγέλματος τινός, β) εἴτε λόγῳ μετεγγραφῆς, γ) εἴτε λόγῳ ἀποδημίας εἰς τὸ ἐξωτερικὸν καὶ μάλιστα εἰς Πειραιᾶ, Ἀμερικὴν, Αἴγυπτον ἢ πρὸς τὴν Ρόδον. Ἀπότομος πτώσις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν φοιτούντων εἰς τὸ Πετριδεῖον Δημοτικὸν Σχολεῖον παρουσιάζεται ἀπὸ τοῦ ἔτους 1931 καὶ ἐξῆς, διατηρουμένη σταθερά, διότι καὶ προηγουμένως παρουσιάζεται παρόμοιον τι ἀλλὰ τοῦτο εἶναι περιοδικόν. Εἰς τὸ Δημοτικὸν Σχολεῖον τοῦ «Γιανναρῶ» οἱ σχετικοὶ ἀριθμοὶ αὐξομειοῦνται καὶ τοῦτο συμβαίνει διότι τὸ Σχολεῖον τοῦτο ἄλλοτε εἶναι πλήρες ἐξατάξιον καὶ ἄλλοτε πεντατάξιον. Ἀπὸ τὰ στοιχεῖα τοῦ Παρθεναγωγείου τοῦ Αἰγιαλοῦ (Γιαλοῦ) παρατηρεῖται μία σταθερὴ γραμμικὴ πορεία.

Διὰ τὸ Γυμνάσιον τὰ μαθητολογικὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα

64α.— Τοῦτο πληροφοροῦμεθα ἀπὸ τὰς παρατηρήσεις τοῦ Μαθητολογίου τοῦ ἐν λόγῳ Σχολείου εἰς τὰς ὁποίας σημειοῦται ὅτι ἡ μετεγγραφή ἐγένετο ἀποφάσει τῆς Δημογεροντίας,

κατέχοντες ἄρχονται ἀπὸ τοῦ ἔτους 1899. Ἔτσι, ἔχομεν πληροφορίας διὰ τὰ σχολικὰ ἔτη ἀπὸ τοῦ 1899—1901. Τὸ ἔτος 1901—1902 ἐλλείπει. Ἐπίσης ἐλλείπουν τὰ σχολικὰ ἔτη 1903—1909. Ἐκτοτε αἱ πληροφορίες ὑπάρχουν μέχρι τὸ ἔτος 1937. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1938 μέχρι τὸ ἔτος 1944 δὲν ὑπάρχουν καθόλου στοιχεῖα. Ἀπὸ τοῦ ἔτους ὅμως 1945 μέχρι σήμερον οὐδεμίαν μεταβολὴν ὑπέστησαν τὰ ἀρχεῖα τοῦ Πανορμιτείου Γυμνασίου. Περισσότερα στοιχεῖα πληροφορικὰ δύναται τις νὰ ἀνεύρη ἀναδιφῶν τὰ ἀρχεῖα τοῦ Γυμνασίου.

ΤΟ ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΡΙΟΝ Η «ΑΪΓΛΗ» (*)

Τὸ ἀναγνωστήριον ἢ «Αἶγλη» ἰδρύθη ἐν Σύμῃ περὶ τὸ ἔτος 1872. Τοῦτο συνέστησαν ἐν ἀρχῇ ἄτομα, τὰ ὅποια ἐνδιεφέροντο ἰδιαιτέρως διὰ τὰ γράμματα καὶ διὰ τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τῆς νήσου Σύμης. Ἐπίσης, ἡ ἴδρυσις τοῦ ἀναγνωστηρίου ἢ «Αἶγλη» εἶχε καὶ ἔθνικόν σκοπόν: τὴν ἀφύπνισιν τῶν κατοίκων. Παραδίδεται ἡ πληροφορία ὅτι ὑπῆρχον καὶ ἀλλαχοῦ τῆς ἐλληνικῆς γῆς παρόμοια ἀναγνωστήρια, ὅπως τῆς Σύμης, τὰ ὅποια εἶχον σκοπὸν τὴν πνευματικὴν ἀφύπνισιν καὶ ἀνάπτυξιν τῶν Ἑλλή-

(*).— Βεβαίως, αἱ παρατιθέμεναι πληροφορίες περὶ τὸ ἀναγνωστήριον «Αἶγλη» εἶναι πενιχραὶ. Θὰ ἠδύνατό τις νὰ ἀναφέρει περισσότερα ἱστορικὰ στοιχεῖα. Τοῦτο ὅμως ἐκφεύγει τῶν ὁρίων καὶ τοῦ σκοποῦ τῆς παρουσίης ἐργασίας. Τὰ παρεχόμενα στοιχεῖα περὶ τὸ ἀναγνωστήριον «Αἶγλη» ὑποβοηθοῦν καὶ ἐξηγοῦν τὴν ἐκπαίδευσιν εἰς τὴν Σύμην καὶ οὐχὶ τὴν ἱστορίαν αὐτοῦ. Ἡ ἱστορία τοῦ ἀναγνωστηρίου ἀποτελεῖ ἕτερον ἱστορικὸν γεγονός καὶ θὰ ἦτο εὐχῆς ἔργον νὰ ἀσχοληθῆ κανεὶς μὲ τὴν σύνταξιν αὐτῆς. Παρὰ ταῦτα, ἐλπίζομεν ἀργότερον νὰ προσδώμεν εἰς σαφήνειαν ὁρισμένων στοιχείων καὶ γεγονότων τὰ ὅποια, ἴσως ἢ κριτικῆ, ἢ ἀγαθῆ βεβαίως, θὰ ἀποδείξῃ καὶ ἐν ταύτῳ νὰ ἀσχοληθῶμεν ἐκτενεστέρον καὶ μὲ τὸ ἀναγνωστήριον τῆς Σύμης.

νων (65). Ἐπομένως, ὁ σκοπὸς τοῦ ἀναγνωστηρίου «Αἶγλη» ἦτο διπλοῦς: μορφωτικὸς καὶ ἔθνικος.

Ὡς ἐκ τοῦ καταστατικοῦ αὐτοῦ διαφαίνεται σκοπὸς τοῦ ἀναγνωστηρίου ἦτο ἡ διάδοσις «παντὸς καλοῦ». Ὁ σκοπὸς αὐτὸς ἐπεδιώκετο «διὰ τῆς ἀναγνώσεως διαφόρων διατριβῶν, δι' ὑποστηρίξεως καὶ συνδρομῆς ἐκπαιδευτικῶν καὶ φιλανθρωπικῶν καταστημάτων, διὰ συλλογῆς ἀρχαιοτήτων, διὰ τῆς λειτουργίας Λέσχης καὶ βιβλιοθήκης» (66). Ἔτσι, τὸ ἀναγνωστήριον ἐπέειχε θέσιν «λαϊκοῦ Πανεπιστημίου» τρόπον τινὰ ἐν Σύμῃ.

Κατὰ τὸ Καταστατικὸν αὐτοῦ τὰ μέλη τοῦ ἀναγνωστηρίου συνήρχοντο «κατὰ πᾶσαν Κυριακὴν εἰς ἀκρόασιν τῶν διδασκομένων μαθημάτων». Μέλη τοῦ ἀναγνωστηρίου ἦσαν ἄτομα κατοικοῦντα τὴν νήσον Σύμην καὶ τὴν ἀλλοδαπήν. Ἦσαν δὲ διηρημένα εἰς τακτικά καὶ ἀντεπιστέλλοντα (67), καθὼς καὶ εἰς ἐπίτιμα μέλη.

Ἐν ἀρχῇ, ὀλίγοι Συμαῖοι ἐνεγράφησαν ὡς μέλη τοῦ ἀναγνωστηρίου. Κατὰ τὴν ἐκθεσιν τοῦ Γραμματέως τοῦ ἀναγνωστηρίου γενομένην εἰς τὰς 22-4-1873 ἀναφέρεται σχετικῶς: «καὶ ὀλίγα μὲν ἦσαν τὰ ἐν τῇ πατρίδι πρὸ τῆς ἐνάρξεως ἐγγραφέντα, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἑναρξιν πολλοὶ φιλοτίμως πάνυ ἐνεγράφησαν, κατόπιν δὲ καὶ ἕτεροι παρασχόντες οὕτως ἀξιεπαίνως τὴν σπουδαίαν ὑποστήριξιν εἰς τοιοῦτο καθίδρυμα, ὥστε τὰ τακτικά μέλη εἰσὶν ἤδη 48». (68).

65.— Μανουὴλ Ἰω. Γεδεών: ἐνθ. ἄ. σελ. 203.

66.— Πρὸβλ. Καταστατικὸν τοῦ ἐν Σύμῃ ἀναγνωστηρίου «ἢ Αἶγλη», 20-6-1948. Τὸ Καταστατικὸν τοῦτο ἐγένετο ἐπὶ τῇ δάσει τοῦ πρώτου Καταστατικοῦ τοῦ ἀναγνωστηρίου, τὸ ὁποῖον ἔχει ἀπλοποιηθῆ καὶ συγχρονισθῆ.

67.— Πρὸβλ. ἄρθρον 5 τοῦ Καταστατικοῦ κατὰ τὸ ὁποῖον ἀντεπιστέλλοντα μέλη θεωροῦνται ἐπὶ ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς συναρ-γαζόμενα πρὸς προαγωγὴν τοῦ ἀναγνωστηρίου.

68.— Δ. Χαβιαρᾶ: Τὸ ἱστορικὸν ἀναγνωστήριον «ἢ Αἶγλη» (ἔκθεσις ἐτησίᾳ) ἐν «Συμαϊκὸν Βῆμα», ἔτος Ε', περίοδος Γ', φύλλον 53, Ἰούνιος 1965.

Ἐπίτιμος Πρόεδρος τοῦ ἀναγνωστηρίου ἀνεκηρύχθη ὁ Μητροπολίτης Ρόδου κ.κ. Συνέσιος. Ἐπίτιμα μέλη ἀνεγράφησαν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ Σίδνεϋ, ἐν Σμύρῃ καὶ ἐν Ἀθήναις, ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν Πάτμῳ. Ἀντεπιστέλλοντα μέλη διεκρίθησαν εἰς διάφορα μέρη 39.

Ἡ ἴδρυσις τοῦ ἀναγνωστηρίου «κατὰ μέγα μέρος ὠφείλετο εἰς τὴν καλαισθησίαν καὶ τὴν πρωτοβουλίαν τῆς Συμμεταίας νεολαίας, καὶ τοῦ ὁποίου ἡ δημοτελής ἐγκαθίδρυσις τοσοῦτον ἐφείλκυσε τὴν προσοχὴν καὶ τὴν συμπάθειαν τῶν κατοίκων ὥστε καὶ οἱ λογιώτατοι καὶ γεροντότεροι ἔσπευσαν νὰ συνταχθῶσιν ὡς μέλη τοῦ μεγάλου τὸν προορισμὸν ἔχοντος τούτου τῶν Μουσῶν ἐνδικοιτήματος» (69).

Ἐν τῷ ἀναγνωστηρίῳ παρεδίδοντο διάφορα μαθήματα εἰδικῶς κατὰ τὸ ἔτος 1873 καὶ μάλιστα Ἀνθρωπολογίας, γενικῆς Ἱστορίας καὶ Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας. Ἐπίσης, ἀνεγίνωσκετο καὶ ἡ ἐρμηνεία τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου. Διὰ τὴν διαφώτισιν τοῦ ἐθνικοῦ βίου τὸ ἀναγνωστήριον «συνεστήσατο διαγώνισμα πρὸς συλλογὴν ἐξ ἀπασῶν τῶν νοτίων Σποράδων ὕλης, σκοπούσης τὴν ἐξακριβῶσιν τοῦ κατὰ τὰς νήσους ἐθνικοῦ βίου καὶ τῆς γλώσσης ἀμιγροῦς παντὸς ἀλλοφύλου στοιχείου» (70).

Ἐν ἀρχῇ τὸ ἀναγνωστήριον ἐστερεῖτο βιβλιοθήκης. Κατὰ τὸ ἔτος 1873 κατεβλήθη προσπάθεια δημιουργίας καὶ συστάσεως βιβλιοθήκης διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν ὅχι μόνον τῶν μελῶν, ἀλλὰ καὶ ὀλοκλήρου τοῦ κοινοῦ τῆς Σύμης ὑπὸ τοῦ βιβλιοφύλακος ὀσιωτάτου Ἀρχιμανδρίτου Σεραφείμ. Τὴν βάσιν τῆς βιβλιοθήκης τοῦ ἀναγνωστηρίου ἀπέτελεσαν τόμοι «χειρόγραφοι», λείψανα μικρά, ἀλλ' οὐχὶ ὅμως εὐκαταφρόνητοι τῆς ἀξιολόγου βιβλιοθήκης τῆς Σχολῆς τῆς ἁγίας Μαρίας. Ἐπίσης τὴν βιβλιοθήκην ἐνίσχυσαν πολλὰ ἀπὸ τὰ τακτικά καὶ τὰ ἀντεπιστέλλοντα

69.— Μ. Σ. Γρηγοροπούλου: ἐνθ. ἀ. σελ. 41.

70.— Δ. Χαβιαρᾶ: ἐνθ. ἀ. ἐν «Συμιαῖκὸν Βῆμα», ἔτος Ε', περίοδος Γ', φύλλον 53, Ἰούνιος 1965. Ἐκ τῆς Ἐκθέσεως ταύτης λαμβάνομεν τὰς περισσοτέρας πληροφορίας διὰ τὴν σύστασιν καὶ λειτουργίαν τοῦ ἀναγνωστηρίου «ἡ Αἴγλη».

μέλη τοῦ ἀναγνωστηρίου μετὰ «ἰκανοὺς τόμους καὶ φυλλάδια» καθὼς καὶ διάφοροι ἄλλοι συμπολίται Συμαιοὶ καὶ οἱ ἐν Ἀθήναις μαθητεύσαντες Ν. Ι. Κατριὸς καὶ Μιχαὴλ Παχωπός. Ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ Β. Γόμβος ἀπέστειλεν εἰς τὴν βιβλιοθήκην «τὰ διάφορα ἔργα τοῦ Μολιέρου» καὶ τὴν «ἐκτὴν ἐπετηρίδα τοῦ ἐν Παρισίοις πρὸς ἐμψύχωσιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων Συλλόγου».

Ὡς ἤδη ἀνεφέρθη ὁ Γ. Ἰωαννίδης διὰ τῆς Διαθήκης αὐτοῦ κατέλιπεν 120 γρόσια διὰ τὴν ἀγορὰν βιβλίων διὰ τὸ ἀναγνωστήριον «Αἴγλη» (70α). Τὸ ἀναγνωστήριον ἐνεγράφη συνδρομητῆς εἰς δύο μόνον ἐκ τῶν κυκλοφορούντων τότε ἐφημερίδων. Τὰς λοιπὰς ἐλάμβανε δωρεάν.

Διὰ τὴν ἐπέκτασιν τῶν ἐργασιῶν καὶ «τὴν ἠθικὴν τινα συνδρομὴν καὶ ὑποστήριξιν ἀπετάθη πρὸ μικροῦ» τὸ ἀναγνωστήριον «πρὸς διαφόρους συλλόγους, ὅπως συνδέσῃ μετ' αὐτῶν σχέσεις, αἵτινες μεγάλως θέλουσιν ὀφελῆσαι αὐτό. Ἐκ τῶν Συλλόγων τούτων ἤδη ὁ ἐν Σμύρῃ φιλεκπαιδευτικὸς Ὀμιλος ἀποστέλλει δωρεὰν τῷ ἀναγνωστηρίῳ τὸ ὁμώνυμον αὐτοῦ περιοδικόν». Ἀξιοσημείωτον τυγχάνει ὅτι ἤδη κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς λειτουργίας του τὸ ἀναγνωστήριον ἐξέδωκεν «ἀξιανάγνωστον ἐπετηρίδα» (71), ἥτοι τὸ ἔτος 1874.

Σήμερον, τὸ ἀναγνωστήριον παραμένει ἀκόμῃ ἐπὶ τῆς διαχαραχθείσης γραμμῆς τῶν ἰδρυτῶν αὐτοῦ. Δίδει διαλέξεις πρὸς διαφώτισιν τοῦ κοινοῦ καὶ ταυτόχρονα εἶναι καὶ δανειστικὴ βιβλιοθήκη διὰ νὰ ἰκανοποιῇ πάντα πνευματικὸν Συμιαῖον ἀναζητητὴν. Τελευταίως, ἡ βιβλιοθήκη τοῦ ἀναγνωστηρίου ἐπλουτίσθη μετὰ σύγχρονα ἔργα ἀγορασθέντα τῇ συνδρομῇ καὶ ὑλικῇ βοηθείᾳ τῆς Παγκοσμίου Ἐκκλησιαστικῆς Ὑπηρεσίας, ἡ ὁποία ἐδρεύει ἐν τῇ νήσῳ καὶ ἔτσι τὸ παλαιότατον αὐτὸ πνευματικὸν κέντρον ἀνεξωσθησὶν ὑλικῶς διὰ νὰ ζωογονῇ πνευματικῶς τοὺς νέους μύστας τοῦ πνεύματος ἐν Σύμῃ.

70α.— ἐνθ. ἀ. σελ. 25.

71.— Μανουὴλ Ἰω. Γεδεών: ἐνθ. ἀ. σελ. 203.

